

Självständigt arbete (15 hp)

Författare		Program/Kurs	
Örln Christian Jäderlund		HSU12-14/HSU 9	
Handledare		Antal ord: 15966	
Docent Jerker Widén	Beteckning	Kurskod	
		2HU033	
DEN SVENSKA MARINEN – POST-MODERN ELLER INTE?			
<u>Sammanfattning:</u>			
<p>Den svenska marinen har av professor Geoffrey Till använts som ett utmärkande exempel på en s.k. post-modern marin i hans kategorisering av världens sjömakter. Främst är det den expeditionära förmåga som Sverige profilerat alltsedan det kalla krigets slut som ligger till grund för denna exemplifiering.</p> <p>Frågan uppstår då huruvida den svenska marinen fortfarande kan ses vara det utmärkande exemplet efter det att fokus nu skiftat tillbaka till en mer nationellt präglad försvarsinriktning. Därutöver ställs frågan om vilka styrkor och svagheter en dylik kategorisering av världens sjömakter kan ha.</p> <p>Utifrån en analys av Tills kategoriseringar som idealtyper, så har dessa i allt väsentligt visat sig vara de förenklande och täckande rubriceringar som idealtypsmodellen syftar till. Därför har det även gått att identifiera tre indikatorer som medger en jämförelse mot den svenska marinen av idag för att utröna dess nuvarande status som post-modern sjömakt.</p> <p>Undersökningen har på så sätt lett till slutsatsen att den svenska marinen alltså kan kategoriseras som en post-modern marin, men av andra anledningar än den expeditionära förmågan. Idag är det främst kopplingen mellan den egna förmågan och det beroende av andra som det medför som är den tydligaste indikatorn på en post-modern marin.</p>			
<u>Nyckelord:</u>			
Sjömakt, Till, post-modern, marin, maritim, kategorisering, idealtyp.			

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	3
1.1 PROBLEMFÖRMULERING	5
1.2 SYFTE, FRÅGESTÄLLNING OCH AVGRÄNSNINGAR	6
1.3 FORSKNINGSLÄGE	7
1.4 BEGREPPSANVÄNDNING	9
1.4.1 <i>Marin/Maritim</i>	9
1.4.2 <i>Sjömakt</i>	10
1.4.3 <i>Övriga begrepp</i>	12
1.5 METODBESKRIVNING	13
1.6 DISPOSITION	15
2. VAD UTGÖR EN MODERN RESP. EN POST-MODERN SJÖMAKT?	17
2.1 DEN MODERNA OCH POST-MODERNA SJÖMAKTENS UPPDRAGSTYPER	18
2.1.1 <i>Sjökontroll</i>	19
2.1.2 <i>Avskräckning och BMD</i>	20
2.1.3 <i>Maritim styrkeprojektion</i>	21
2.1.4 <i>Upprätthållande av god ordning till sjöss</i>	22
2.1.5 <i>Marin diplomati</i>	23
2.1.6 <i>Expeditionära operationer</i>	25
2.1.7 <i>Stabiliserande operationer och humanitärt stöd</i>	26
2.2 UPPFATTAD VALIDITET OCH RELIABILITET I TILLS KATEGORISERINGAR	28
2.3 INDIKATORER PÅ EN MODERN OCH EN POST-MODERN SJÖMAKT	31
3. DEN SVENSKA SJÖMAKTEN	35
3.1 SVENSKA MARITIMA INTRESSEOMRÅDEN	35
3.2 SVENSK MARIN INRIKTNING	38
3.3 SVENSK MARIN FÖRMÅGA	40
4. SLUTSATSER OCH REFLEKTIONER	45
5. LITTERATUR OCH REFERENSFÖRTECKNING	50

*“If money is your hope for independence, you will never have it.
The only real security that a man can have in this world is a reserve of
knowledge, experience and ability.”*

(Henry Ford)

1. Inledning

Världens stater har med naturlighet olika förutsättningar och mål med sina sjömakter. Detta kan ses bero på flera faktorer, såsom t.ex. hur staten geografiskt är lokaliserad gentemot havet och hur olika politiska konstitutioner ger möjlighet till och formar en sjömacht. Inom ramen för studier i krigsvetenskap med inriktning på sjömacht, kommer föreliggande uppsats att fokusera på en kategorisering av just sjömakter och hur de formats som en funktion av omvärldsutvecklingen sedan det kalla kriget.

Den brittiske professorn i maritima studier vid King's College, London, Geoffrey Till, beskriver i sin bok *Seapower – A Guide for the Twenty-First Century* tre möjliga kategorier av sjömakter i en alltmer globaliserad värld.¹ Han har valt att göra en medvetet grov indelning av världens stater och dess sjömakter i vad han kallar *pre-moderna*, *moderna* och *post-moderna* stater/sjömakter.² Till formar dessa kategorier genom att först beskriva statens ekonomiska utveckling som bas för indelningen, och fortsätter sedan med det han betecknar som staternas/sjömakternas ”leverabler” och ”förmågeskapare”,³ dvs. de uppdragstyper och förutsättningar som åsätts de olika kategorierna. En kort genomgång av dessa Tills kategorier skulle kunna sammanfattas på följande sätt:

¹ Till, Geoffrey, *Seapower – A Guide for the Twenty-First Century*, 3.uppl. (New York, Routledge, 2013).

² Ibid, s.27.

³ Författarens översättning av orden *deliverables* och *enablers*.

Den *pre-moderna* staten/sjömakten motsvarar i allt väsentligt vad FN skulle definiera som olika grader av ett LDC⁴-land med begränsade ekonomiska medel och flera säkerhetspolitiska utmaningar.⁵ Därmed torde flera av de pre-moderna staterna inneha vare sig kapaciteten eller viljan att vara en sjömacht, varför såväl Till som denna uppsats kommer att avgränsa bort den pre-moderna staten/sjömakten i den fortsatta diskussionen.

Den *moderna* staten/sjömakten präglas av massindustrialism och stormaktskaraktär. En modern stat/sjömacht sägs vara utformad för uppdragstyperna sjökontroll av större områden, avskräckning genom kärnvapen och BMD,⁶ maritim styrkeprojektion,⁷ upprätthållande av ”god ordning till sjöss”,⁸ samt en mer påtryckande kanonbåtsdiplomati. Den tenderar även att vara mer intresserad av autonomi eller bilaterala samarbeten snarare än multilaterala sådana, då de senare av sin natur inbegriper större krav på konsensus. I detta ligger även ett synsätt kring maritim styrkeprojektion som i större utsträckning kretsar kring egna intresseområden snarare än det man vinner genom expeditionära operationer, vilket säkerligen beror på att det egna intresseområdet är mer eller mindre globalt. Andra adjektiv som Till åsätter den moderna sjömakten är *traditionell*, *konventionell*, *konkurrensinriktad* och *statscentrerad*.⁹

Den *post-moderna* staten/sjömakten är ekonomiskt och institutionellt stabil och söker sig i större utsträckning än den moderna staten till olika bi- eller multilaterala samarbeten för att uppnå sina säkerhetspolitiska mål.¹⁰ Beskrivningen speglar det faktum att man som post-modern sjömacht normalt sett inte har eller kan ha kapacitet att inneha alla förmågor inom den egna marinen, utan hellre specialiserar sig inom ett område som man sedan bidrar med i en multinationell kontext. Den post-moderna sjömaktens uppdragstyper beskrivs som sjökontroll av mer fokuserade områden, expeditionära operationer, humanitärt stöd, upprätthållande av ”god ordning till sjöss” samt en samarbetsorienterad marin diplomati. Andra

⁴ Least Developed Countries – minst utvecklade länder, se http://www.un.org/en/development/desa/policy/cdp/ldc/ldc_criteria.shtml, senast nedladdad 2014-02-22.

⁵ Till, *Seapower*, s.27.

⁶ Ballistic Missile Defence.

⁷ Författarens översättning av begreppet *Maritime Power Projection*.

⁸ Författarens översättning av Tills begrepp *Good order at sea*. Se vidare avsnitt 1.4.3.

⁹ Till, *Seapower*, s.28. (författarens översättning av *traditional*, *conventional*, *competitive* och *state-centric*)

¹⁰ *Ibid*, s.28.

adjektiv som Till åsätter den post-moderna sjömakten är *icke-traditionell, okonventionell, samarbetsinriktad* och *systemcentrerad*.¹¹

1.1 Problemformulering

Tills indelning beskrivs relativt ingående inom ramen för hans studie av sjömakters nuvarande situation och dess framtida uppgifter och utmaningar i den växande globaliseringen av idag. Indelningen i pre-moderna, moderna samt post-moderna stater och mariner menar Till är signifikativ för hur en sjömacht utformas som en funktion av hur sjömaktsstaten i fråga ser ut i termer av egenutveckling och välstånd, samt hur den förhåller sig till händelseutvecklingen i världen.¹² Tills indelning förefaller genom sin enkelhet och särskiljande rubricering väldigt lätt att använda för att kategorisera olika länder i nivåer enligt de kriterier som nämnts ovan.

Dock ger en sådan simplificering ofta upphov till svårigheter att få alla de attribut som kategorin inbegriper att passa in på det man stoppar in i respektive kategori. Det leder till frågan om vilka fördelar och eventuella nackdelar en kategorisering av den typ som Till gjort har när det kommer till att karaktärisera olika staters sjömaktskapaciteter. Räcker tre nivåer för att särskilja de viktigaste skillnaderna mellan sjömakter? Hur pass väl omhändertar Tills kategorier olika länders skilda förutsättningar för och avsikter med en sjömacht?

I exemplifieringen av den post-moderna marinen tar Till upp Sverige som ett utmärkande exempel ”i ytterkanten av skalan”.¹³ Det är främst den expeditionära förmågan som Sverige upparbetat och vidmakthållit fram till nyss som Till använder som argument för detta påstående. Frågan är dock hur den svenska marinen står sig i de övriga kännetecknen för den post-moderna marinen Till lyfter upp. Kan det fortfarande anses aktuellt att använda Sverige som ett så pass tydligt exempel för den post-moderna sjömakten givet den rådande tillbakagången till ett mer nationellt säkerhetspolitiskt fokus? Finns det andra tecken på att Sverige är en post-modern sjömacht enligt Tills kategoriseringar?

¹¹ Till, *Seapower*, s.28 (författarens översättning av *non-traditional, non-conventional, collaborative* och *system-centric*)

¹² Ibid, s.28.

¹³ Ibid, s.43.

1.2 Syfte, frågeställning och avgränsningar

Denna uppsats syftar således till att söka svaret på om den svenska marinen idag fortfarande passar in på Tills beskrivning av en post-modern sjömakt, och omvänt om den verkligen är utformad för att hantera de uppdragstyper som han åsätter den post-moderna sjömakten. Kan återgången till ett mer nationellt fokus på marinen ses påverka Sveriges ”status” som en post-modern sjömakt? Kan den svenska marinen hantera uppdragstyperna för en post-modern sjömakt med de marina förmågor som finns tillgängliga i Sverige idag? Är den svenska marinen verkligen fortfarande det praktexempel på en post-modern marin som Till framhäver?

För att komma åt problemet som det formulerats ovan och för att uppfylla syftet med uppsatsen kommer den fortsatta analysen att ta utgångspunkt i och söka besvara följande frågeställningar:

- *Vilka styrkor och svagheter har Tills indelning av moderna och post-moderna mariner?*
- *Stämmer dagens svenska marin in på beskrivningen av en post-modern marin?*

Tidsaspekten som behandlas är den situation som råder i den svenska marinen idag. Det leder till den naturliga avgränsningen att den svenska marinen beskrivs såsom den tedde sig i årsskiftet 2013-2014, och tar då avstamp främst i Försvarmaktens årsredovisning för 2013 vad avser t.ex. numerärer och förmågebeskrivningar.

Vidare förstås i det följande arbetet den svenska marinen som dess tillgängliga marina insatsförband, vilka konkret kan knytas till Tills uppdragstyper såsom han beskriver dem. De framtagna forskningsfrågorna kommer således att ställas mot den svenska marinens insatsförband såsom de beskrivs och värderas i relevanta utvecklingsplaner och årsberättelser.

I analysen av hur Försvarmakten i stort har uppnått sina resultat, så har slutligen inga uppgifter med sekretessklassning behandlats. Det har i sin tur möjliggjort att kunna bibehålla undersökningen öppen.

1.3 Forskningsläge

I sökandet efter forskning runt sjömakt och kategoriseringar av desamma så återfinns flera fall där enskilda företeelser eller specifika angreppsvinklar av ämnet behandlas, som t.ex. vad begreppet sjömakt egentligen är och hur det kan appliceras. Däremot har det under detta arbetes gång inte identifierats någon forskning med den mer övergripande ansatsen att belysa en sjömakts förutsättningar till förmågeskapande.

Själva teorin som Till använder presenteras i hans bok *Seapower*, varur definitioner och tolkningar av begrepp rörande pre-moderna, moderna och post-moderna med naturlighet tar sitt avstamp. Boken är vid det här laget inne på sin tredje upplaga, där Till gjort flera omarbetningar kopplat till exemplifieringar och nya rön. Det är värt att notera att Till förfinat denna teori till den tredje upplagan vad avser främst uppdragstyperna, vilket skulle kunna ses som en effekt av de kontinuerligt föränderliga förutsättningarna för en sjömakt av idag. Vidare noterbart är att Till i den nya upplagan separerat beskrivningarna av de olika kategoriernas förmågeskapande faktorer till en egen, sammanslagen punkt, medan de i tidigare utgåvor redovisades under resp. kategori. Detta leder till tolkningen att de förmågeskapande faktorerna upplevs ha fått en minskad betydelse jämfört med de förmågeutnyttjande nu än i Tills tidigare arbete.

Analyser av och debatt kring begreppet sjömakt – vad det utgör och dess betydelse för en stats säkerhetspolitik - finns det gott om vid sidan av Tills arbete. Den amerikanske kommandören och akademikern Sam J. Tangredi är en av de som försökt konkretisera och begripliggöra termen sjömakt utifrån historisk och samtida synvinkel.¹⁴ Han menar att sjömakt inbegriper åtminstone tre delar; *kontroll av internationell handel, nyttjandet av marina stridskrafter i krig samt nyttjandet av marina stridskrafter som diplomatiska instrument.*¹⁵ Utifrån dessa delar har Tangredi föreslagit en definition av sjömakt, vilken beskrivs i närmare detalj under nästkommande punkt, som accentuerar förståelsen för problematiken med att kategorisera fenomenet.

¹⁴ Tangredi, Sam J., *Sea Power: Theory and Practice* (i Baylis, John et al, *Strategy in the Contemporary World*, Oxford, 2002, s.113-136).

¹⁵ Ibid, s.114.

När det kommer till kategoriseringar av sjömakter i likhet med den som Till gjort, så har Eric Grove gjort en annan omdiskuterad indelning i sin bok *The Future of Sea Power* från 1990.¹⁶ Han rangordnar och exemplifierar där världens mariner utifrån deras generella styrka och förmåga i nio nivåer enligt följande:¹⁷

1. Större (fullständiga) globala styrkeprojicerande mariner (ex. USA)
2. Större (partiella) globala styrkeprojicerande mariner (ex. Sovjetunionen)
3. Medelstora globala styrkeprojicerande mariner (ex. Storbritannien och Frankrike)
4. Medelstora regionala styrkeprojicerande mariner (ex. Indien, Japan, Kina)
5. (Till) angränsande (områden) styrkeprojicerande mariner (ex. Portugal, Grekland, Turkiet)
6. Utomskärs territorialförsvarende mariner (ex. Sverige)
7. Inomskärs territorialförsvarende mariner (ex. Bahrain, Somalia, Kuwait)
8. Polisiära mariner
9. Symboliska mariner¹⁸

Värt att notera här är den relativt uppenbara kopplingen Grove gör mellan sjömakternas styrkeförmåga och dess numerär. Detta skulle kunna sägas indikera ett större fokus på förmågeutnyttjandet snarare än förmågeskapandet, dvs. samma fokus som noterats tidigare i utvecklingen av Tills kategoribeskrivningar. Jämförelsen mellan Tills och Groves kategoriseringar gör ändå att de tillsammans ger två olika synsätt på vilka utgångspunkter man kan ha för att kategorisera sjömakter och hur kategorierna sedan kläs på med olika attribut. De visar dock även på likheter i det att de båda speglar staters möjligheter och vilja att skapa en sjömakt.

¹⁶ Grove, Eric, *The Future of Sea Power* (London, Routledge, 1990).

¹⁷ Ibid, s.236-237. Exemplifieringarna ska läsas under beaktande av att de skrevs innan Sovjetunionens upplösning, men ger ändå en bild av vad Grove avser med sin rangordning. De exempel på länder som redovisas här är förf. urval av de Grove presenterar.

¹⁸ Nivåernas rubriker är författarens översättning.

1.4 Begreppsanvändning

För att underlätta för såväl den kommande undersökningen som för läsaren, så kommer ett antal begrepp att analyseras och definieras för det framtida bruket i uppsatsen. Med hänsyn till deras vikt för uppsatsens kommande analys kommer ett större fokus att läggas på definieringen av begreppet *sjömakt* och skillnaden mellan begreppen *maritim* och *marin*, medan de övriga nödvändiga definitionerna görs under en avslutande sammanslagen punkt. Vi inleder med skillnaden mellan *maritim* och *marin*, då den genljuder även i de efterföljande begreppsförklaringarna.

1.4.1 Marin/Maritim

Begreppen *maritim* och *marin* kan ofta ses användas i samma betydelse i olika sammanhang, men lika ofta åtskiljs de i omfattning och grad av det militära inslaget. Exempelvis gör Julian S. Corbett denna åtskillnad när han talar om *maritim* och *marin* strategi.¹⁹ Då en sådan åtskillnad bedöms som relevant och i viss mån även nödvändig i den kommande diskussionen kring en *sjömakt* och dess plats i en större säkerhetspolitisk kontext, så väljs en motsvarande gränsdragning även i den här undersökningen enligt följande:

- Med *maritim* förstås här definitionen från den förra marina doktrinen, dvs. sådant som ”*kan sägas tillhöra havet, påverkas av havet eller dess närhet*”.²⁰
- Med *marin* förstås här en variant av den definition som ex. Lars Wedin nyttjar i kontexten *marin* strategi, nämligen *militära marina förmågor*, vilka är underordnade ett maritimt syfte.²¹

Med detta har vi nu en distinkt skillnad mellan mål, medel och metoder som appliceras på endera *maritima* aspekter, vilket alltså är mycket mer än bara militära spörsmål, eller *marina* aspekter, som således är hårdare knutet till militära mål, medel och metoder. Denna distinktion bedöms nödvändig för att tydliggöra vilka nivåer och omfattningar som resonemangen framgent behandlar.

¹⁹ Widén, Jerker & Ångström, Jan, *Militärteorins grunder* (Stockholm Försvarsmakten, 2005), s.213.

²⁰ Försvarsmakten, *Doktrin för marina operationer (DMarinO 2005)* (Stockholm, Försvarsmakten, 2005), s.29.

²¹ Wedin, Lars, ”En maritim strategi för Sverige”, *Kungl. Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift*, Nr 5/2008), s.31.

1.4.2 Sjömakt

Begreppet *sjömakt* har olika tänkare länge föreslagit definitioner på, däribland Geoffrey Till själv. Vi koncentrerar oss nu på Tills och två andra teoretikers olika sätt att karaktäriseras sjömakt på för att kunna skapa oss analysaspekter som vi sedan kan applicera på den svenska marinen i kommande jämförelse.

Till ägnar sitt första kapitel i *Seapower* åt att diskutera havets olika fundamentala attribut och hur dessa leder till uppbyggnaden av en tänkbar definition av vad en sjömakt är. Det Till där definierar som sjömakt är *det som utgör själva sjömakten* i form av främst marina förmågor samt *den förmåga sjömakten har att påverka andras beteenden till sjöss och från sjön*.²² Det sistnämnda förtydligar Till även i en tes formulerad av Corbett som säger att sjömakts syfte inte så mycket ska ses till sjöss utan utifrån hur den påverkar skeenden iland.²³ Ingredienserna Till har i sin definition skulle alltså kunna sägas ligga i de fysiska resurserna, dvs. örlogs-, handels- och fiskefartyg m.m., och i dessas slagkraft eller nytta för befolkningens välbefinnande. Här kan man skönja balansproblematiken mellan kvalitet och kvantitet hos sjömakten i det att ett stort antal skrov inte nödvändigtvis behöver innebära en hög nytta. Omvänt kan en hög kvalitet inte alltid täcka upp för en brist i numerär.

Colin S. Gray inleder även han sin bok *The Leverage of Sea Power* med påståendet att sjömakter i stort sett uteslutande verkar för ett högre strategiskt mål som människor satt upp, vilka lever iland.²⁴ Han tillhör de som går så långt som att hävda att sjömakt både härrör från och även riktas mot landmakt.²⁵ Gray definierar sjömakt som *förmågan att använda havet för militära eller kommersiella syften samt att förhindra en motståndare detsamma*.²⁶ Hans definition väver till synes in både den maritima och marina aspekten i en enda mening, men fokuserar, till skillnad från t.ex. Till, mer på själva effekten man får ut av sin sjömakt, samt hur man skyddar den från någon som vill hota densamma. Han kan således endera ses avgränsa bort de fysiska resurserna eller väva in dem i en bredare tolkning av begreppet förmåga. Gray kan i det här sammanhanget också upplevas beskriva sjömakten ur en ännu mer marin än maritim synvinkel, inte minst med tanke på att hans

²² Till, *Seapower*, s.25.

²³ Ibid.

²⁴ Gray, Colin S., *The Leverage of Sea Power – The Strategic Advantages of Navies in War* (New York, Free Press, 1992), s.1.

²⁵ Ibid, s.4.

²⁶ Ibid.

bok fokuserar på just sjömakt i krig.²⁷ Noteras bör dock att även Till i sitt kapitel om sjö-
maktens beståndsdelar har en mer tydligt marin än allmänt maritim angreppsvinkel i sina
förklaringar av vad som utgör en sjömakt.²⁸

Utan att nödvändigtvis avse samma sak med ordet ”moderna” som Till delar in mariner i,
så lägger även Sam J. Tangredi, som tidigare nämnts, fram en motsvarande förklaring av
sjömakt och påstår att moderna sjömakter är en kombination av två saker, nämligen:

- ”en stats förmåga till maritim handel, inklusive utnyttjandet av havets resurser”,
och
- ”förmågan att projicera det militära maktmedlet *mot* havet i syfte att upprätta sjö-
och områdeskontroll, samt *från* havet i syfte att påverka skeenden i land med ma-
rina medel”.²⁹

Ur denna definition framträder först den mer icke-militära rollen för en sjömakt att säker-
ställa tillgång och bruk av havet som resurs och handelsväg – de första två av fyra attribut
Till säger att havet innehar.³⁰ I detta inbegrips således flera olika maktmedel som tillsam-
mans har att värna statens intressen i maritima avseenden. Därefter pekar Tangredi på den
andra, militära rollen, dvs. den man skapar för att påtvinga den egna vilja på någon annan
i maritima avseenden. I den andra deldefinitionen återfinns även en variant av det Gray
beskriver som sjömakts skapande av förutsättningar för ett högre syfte.

Sammantaget ger dessa tre synsätt ett någorlunda utspritt urval av faktorer som skulle
kunna utgöra en bas för en egen förenkling av begreppet sjömakt. Gemensamt för beskriv-
ningarna är att de talar om de resurser havet har och som kan ge människan fördelar, samt
om de militära och civila förmågor som utnyttjar och skyddar dem. Då Tills uppdragstyper
– vilka han, som nämnts tidigare, karakteriserar sina kategorier med – enbart ses knutna till
den marina, dvs. militära delen av en sjömakt, så kan därmed följande avgränsning i be-
greppet göras:

²⁷ Jfr t.ex. undertiteln *The Strategic Advantages of Navies in War*.

²⁸ Till, *Seapower*, s.87-115.

²⁹ Tangredi, *Sea Power: Theory and Practice*, s.114. (Författarens översättning av box 5.1, 2 stycket. Kur-
siv i original)

³⁰ Se Till, *Seapower*, s.5-6. Till menar att havet kan ses som en *resurstillgång* och som ett *medel för trans-
porter, informationspridning och dominans*. Det är dessa attribut som Till menar gör havet helt essentiellt
för människans existens idag.

- Först avses sjömakt som en funktion av viljan och möjligheterna en stat har att skapa en adekvat förmåga att värna de maritima intressen man har.³¹ I det återfinns en vilja hos befolkningen att värna dem, politisk styrning som klargör vad som ska värnas, samt ekonomiska förutsättningar att skapa och utveckla förmågan. Då undersökningen görs inom ramen för krigsvetenskap, ter det sig naturligt att vi fokuserar denna faktor mot den politiska och ekonomiska inriktningen av sjömaktens marina del.
- Vidare avses sjömakt som en marin förmåga att påverka både skeenden till sjöss och iland inom ramen för ett högre, strategiskt syfte. I det återfinns delvis sjöfart och handelstrafik, men mer tydligt statens örlogsflotta. Det leder, med samma hänvisning till forskningsområdet, till att vi avgränsar även denna faktor till sjömaktens befintliga marina förmåga.

Därmed har vi även en avgränsad och hanterbar indelning av begreppet sjömakt att använda som jämförelseområden gentemot den svenska marinen, nämligen den nuvarande svenska *marina inriktningen* och den befintliga svenska *marina förmågan*. För att underbygga dessa två områden, behöver vi även ställa Tills kategorier mot de svenska *maritima intressen* som ligger till grund för de två övriga jämförelseområdena. Utifrån alla dessa tre områden sammantaget kan också en bedömning av det svenska *marina beroendet av andra staters stöd* för att uppnå sjömaktens syften och mål göras.

1.4.3 Övriga begrepp

- Med den engelska termen ”*deliverables*” som Till nyttjar, förstås här de olika *uppdragstyper* som är endera möjliga eller tänkta för de olika marinkategorierna, varför termen kommer översättas till ”uppdragstyper”, dvs. operationer som kan åläggas marina förband.
- Med ”*enablers*” förstås här de *förmågeskapande faktorer* som används och krävs för att de olika marinkategorierna ska kunna formas och vidmakthållas, varför termen kommer att översättas till ”förmågeskapande faktorer”, dvs. personella, materiella och funktionella faktorer som behövs för att de marina förmågorna ska kunna existera. I det inkluderas t.ex. försvarsindustri och försvarsmaktsplanering.

³¹ Även om sjömakt kan appliceras på andra aktörer än stater så utgår det fortsatta resonemanget från ett statsperspektiv, främst då en sådan avgränsning rimmar med undersökningens syfte och problemformulering.

- Termen ”*Good Order at Sea*” (som framgent översätts till ”god ordning till sjöss”) används av Till istället för Maritime Security, vilket är ett begrepp han anser vara missvisande och onödigt nymodigt.³² Till gör även skillnad på begreppets betydelse som Maritime Security och som maritime security (dvs. utan versaler), varav det senare för Till innebär skydd mot alla former av hot till sjöss, medan det förra inte gör det.³³ Det gamla begreppet ”*Good Order at Sea*” menar Till alltså är en vidare och bättre term som inbegriper mer än bara skydd mot hot om våld till sjöss. För att inte divergera allt för mycket från Tills användning av uttrycket samt att täcka in alla aspekter (inklusive juridiska), kommer i det följande (säkerställandet av) ”*Good Order at Sea*” förstås som (nyttjandet av tillgängliga maritima maktmedel för att) ”gällande maritim, internationell lag och sedvana som följs av alla som nyttjar havet för maritima ändamål”.

1.5 Metodbeskrivning

Efter denna inledning och beskrivning av problemet kommer nu den valda metoden att beskrivas mer ingående för att öka transparensen i undersökningen.

Det formulerade problemet och de därtill kopplade frågorna besvaras genom en kvalitativ textanalys och operationalisering av Tills kategoribeskrivningar. I strävan efter att hitta en så pass noggrann måttstock som möjligt har valet fallit på att söka efter tydliga och enkla indikatorer i Tills kategoribeskrivningar.³⁴ Dessa indikatorer byggs på de uppfattade minsta gemensamma nämnarna i Tills beskrivningar. För att hitta dem, ställer vi oss frågan vad som är de huvudsakliga skillnaderna mellan Tills kategorier. Vilka är de huvudområden där kategorierna skiljer sig åt?

Detta sätt att ta fram indikatorer på, understruket av det faktum att analysen syftar till att ta fram de utmärkande egenskaperna i en kategorisering, signalerar att undersökningen i allt väsentligt genomförs utifrån det analytiska synsättet ”grounded theory”.³⁵ Det speglas

³² Till, *Seapower*, s.24-25. Han pekar här på faran att skapa nya begrepp som är identiska eller lika redan befintliga begrepp, men som åsätts en annan betydelse, i detta fall endast genom att använda versaler eller inte. ”God ordning till sjöss” är författarens översättning.

³³ Ibid, s.25.

³⁴ Bryman, Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder* (Oxford, Liber, 2001), s.82-83.

³⁵ Ibid, s.375-389.

också av att undersökningen har en stark anknytning till olika begrepp som indikatorerna vill sätta i ett sammanhang och till viss del kunna mäta.³⁶ Dock har de steg som beskrivs i grounded theory-processen inte följts helt, utan anpassats till den tillgängliga tiden och det tillgängliga materialet.

Med indikatorerna för Tills kategorier framtagna, så jämförs de därefter med en annan typ av kategorisering av sjömakter, nämligen den Eric Grove använder. Syftet med en sådan analys är att försöka utröna hur de båda kategoriseringarna egentligen speglar verkligheten i form av sjömakter i allmänhet och den svenska marinen av idag i synnerhet. Vilka för- respektive nackdelar kan skönjas i de båda sätten att indela sjömakter på? Denna jämförelse kommer också ge en signal om indikatorernas relevans och värde för den kommande analysen av den svenska marinen.

Av det föregående framträder även svårigheterna i hur en analys av dylika kategorier egentligen kan genomföras och vad den kan mynna ut i form av användbara verktyg. För att ytterligare utröna eventuella styrkor och svagheter kommer Tills och Groves kategorier ställas mot en förenklad modell av Max Webers teori om idealtyper som den beskrivs av Olof Petersson i boken *Metaforernas makt*.³⁷ Även detta problem kommer således hanteras genom en kvalitativ textanalys av Tills och Groves beskrivningar med stöd av Peterssons beskrivning av Webers modell.

När indikatorerna tagits fram och värderats, samt även bedömts utifrån sin eventuella gångbarhet som idealtyp, så har vi förhoppningsvis hittat ett antal kärnfulla och heltäckande skillnader mellan Tills beskrivningar av moderna och post-moderna sjömakter. Dessa skillnader kan då användas för att söka efter motsvarande förhållanden i beskrivningar av den svenska sjömakten. Det i sin tur ställer krav på att skillnaderna är tillräckligt avgränsade från varandra och även möjliga att utläsa ur Tills beskrivningar.

För att kunna använda indikatorerna mot den svenska sjömakten, så behöver även denna operationaliseras. Det görs på motsvarande sätt genom att, utifrån analyser av begreppet sjömaktt, hitta ett litet antal områden som utmärker en sjömaktt, och sedan leta efter dem i

³⁶ Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder*, s.378.

³⁷ Petersson, Olof, *Metaforernas makt* (Helsingborg, Carlssons bokförlag, 1987).

olika beskrivningar och inriktningar av den svenska marinen. Även här kommer alltså en kvalitativ textanalys att göras av dessa beskrivningar och inriktningar. Med sådana områden identifierade möjliggörs slutligen en slags kvalitativ korrelering av indikatorerna på Tills kategorier mot de förhållanden som ses råda i den svenska sjömakten idag.

1.6 Disposition

Med denna metodbeskrivning som grund, redovisas nu kort hur uppsatsen disponerats för att ge en sammanfattande bild av undersökningens förlopp.

Uppsatsens första kapitel beskriver i korthet syfte och problemformulering med undersökningens samt ger en initial bakgrundsbeskrivning av Tills kategorisering av sjömakter. Det innehåller även en sammanställning av det rådande forskningsläget som identifierats, gjorda avgränsningar i arbetet samt en fördjupning av hur olika begrepp tolkats och används i undersökningen.

Det andra kapitlet operationaliserar sedan Tills kategorier genom en kvalitativ textanalys av hans beskrivningar och exempel för att skapa indikatorer på en modern och post-modern marin/sjömakt, vilka sedan kan användas i den fortsatta jämförelsen. Denna operationalisering ska även försöka besvara den första forskningsfrågan om kategoriernas relevans i beskrivningar av dagens olika sjömakter genom att analysera dem utifrån Webers teori om idealtyper och om det kan skönjas någon eventuell subjektivitet i Tills beskrivningar. Indikatorerna tas fram genom att göra en kvalitativ granskning av hur uppdragstyperna för den moderna och den post-moderna sjömakten beskrivs av Till och identifiera olika utmärkande och återkommande teman i beskrivningarna.

Det tredje kapitlet ägnas därefter åt själva jämförelsen mellan de framtagna indikatorerna och den svenska marinen av idag. Baserat på den framtagna sjömaktsdefinitionen i det första kapitlet delas kapitlet in i beskrivningar av svenska marinens förutsättningar och nuvarande möjlighet att vara en sjömakt. Under varje sådant kapitel ställs så indikatorerna mot dessa karaktäriseringar och en kvalitativt granskande diskussion vidtar för att söka svar på den andra forskningsfrågan.

Slutligen sammanfattas resultaten av undersökningen i det fjärde kapitlet, där också de dragna slutsatserna redovisas tillsammans med några korta förslag till fortsatt forskning i ämnet. Med denna sammanfattning uppnås också syftet med uppsatsen i och med att frågorna besvarats. För att försöka höja kvaliteten ytterligare görs också en snabb självkritisk analys rörande eventuella brister och tillkortakommanden som undersökningen kan tänkas bära på.

2. Vad utgör en modern resp. en post-modern sjömakt?

Undersökningen tar nu sin början i en djupare analys av vad professor Tills kategoriseringar innebär innan de senare ställs mot den svenska marinen för att se hur beskrivningarna passar. Vi inleder dock med en mer detaljerad genomgång av hur metoden avses användas i denna del i undersökningen.

Den metod som valts för att komma åt den första forskningsfrågan är som sagt en kvalitativ textanalys för att kritiskt granska Tills kategorier och det sätt han framställer dem på. I och med att de kan anses vara en slags rubricering eller typologi av världens olika sjömaktstyper, så kommer de analyseras med en variant av de glasögon som Max Weber skapade i och med myntandet av begreppet "idealtyper". Dessa beskrivs på ett övergripande men tydligt sätt av Olof Petersson som en metod eller verktyg för att skapa kunskap om saker och ting samt förenkla förståelsen för dem.³⁸ Idealtypen är en tankekonstruktion som bygger på *förkunskap om det man vill förstå* samt "*bestämda element i verkligheten*" som i sin tur kan renodlas och förenklas.³⁹ Då professor Tills förkunskap i marinteori är väldokumenterad så kommer vi fortsättningsvis koncentrera oss på det sistnämnda. De bestämda elementen som ska hittas förstås här som de gemensamma nämnare, vilka kan återfinnas i Tills moderna och post-moderna sjömaktsbeskrivningar. När de gemensamma nämnarna identifierats kan de urskiljande nämnarna utgallras, och det är dessa urskiljande faktorer vi sedan kommer att använda som indikatorer för att se om den svenska marinen ter sig modern eller post-modern i olika avseenden.

Petersson nämner två nyttjandeområden för idealtyper i praktisk forskning, vilka omnämns här för att ytterligare klargöra metodens fördelar och tänkta användning i denna undersökning. Dels medger de att man kan visa på hur långt ifrån en viss empiri står ifrån något idealtypiskt, dels att ett sammanhang kan skapas av utspridda skeenden som ter sig kaotiska.⁴⁰ Av det kan slutas att idealtypen i Peterssons förklaring är en utgångspunkt för att mäta relevansen av den empiri som ska undersökas. Skulle det i en sådan mätning visa sig att empirin inte rimmar med idealtypen, så har man även påvisat ett problem med undersökningens tillförlitlighet. Det vi söker i det kommande avsnittet är alltså olika tecken på

³⁸ Petersson, *Metaforernas makt*, s.27-31.

³⁹ Ibid, s.28.

⁴⁰ Ibid, s.31.

begreppsvaliditet och *reliabilitet* i Tills argument för sina kategorier.⁴¹ Denna validitet och därtill knutna reliabilitet kommer med andra ord att försöka styrkas genom att de framtagna indikatorerna ställs mot Tills formuleringar för att se hur de taktar med varandra.

Innan vi går in på definitionen och analysen av vad Tills kategorier utgör och hur de kan ses skilja sig åt, ska det dock förtydligas att vare sig Till eller denna undersökning ser åtskillnaderna mellan kategorierna som diametrala eller helt tydliga. Tvärtom understryker Till att flera stater uppvisar en blandning av båda kategorierna i sina sjömakter.⁴² Det är dock mot bakgrund av att Till i sin exemplifiering av den svenska marinen påvisar denna blandning tidsseparerat som gör den här undersökningens frågeställningar relevanta.⁴³ Till påtalar att den svenska marinen gått från att uppvisa mer av den moderna sjömaktens karaktäristika i form av en balanserad och flertalig marin samt en självförsörjande försvarsindustri, till en expeditionär sjömakt, där expertisen i den litorala miljön är en specialitet som erbjuds och välkomnas.⁴⁴

2.1 Den moderna och post-moderna sjömaktens uppdragstyper

Vi inleder nu undersökningen av Tills kategorier med att göra en analys av hur han valt att karaktärisera dem genom sina uppdragstyper, men först görs en kort summering av vad som utgör den moderna respektive den post-moderna staten/sjömakten.

Utifrån Tills beskrivning förefaller det som att den moderna sjömakten traditionellt utgår från en stat som i allt väsentligt söker vidmakthålla en egen hegemoni, och som har globala intressen, vilket i sin tur kan ses bero på innehav av stora eller utspridda egna land- och sjöterritorier. Det som kan sägas känneteckna den moderna sjömaktens uppdragstyper är alltså att de utgår ifrån de möjligheter och intresseområden som återfinns hos en supermakt, vilket kommer framgå mer i detalj nedan. Jämför man den beskrivningen med Groves indelning så skulle man kunna tänka sig en skiljelinje mellan modern och post-modern sjömakt som ligger under de som Grove rubricerar som ”globala” (dvs. nivåerna 1-3), då de

⁴¹ Se ex. Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder*, s.43-44.

⁴² Till, *Seapower*, s.28.

⁴³ I exemplifieringen beskriver Till hur den svenska marinen gått från mer moderna attribut under det kalla kriget till en utpräglad expeditionär marin fr.o.m. att det kalla kriget tog slut. Det innebär således att de moderna och post-moderna attributen inte beskrivs som att de existerar samtidigt, utan separerat i tid (se Till, *Seapower*, s.43).

⁴⁴ Till, *Seapower*, s.43.

efterföljande nivåerna inte synes ha samma omfattning av territorieinnehav. Grove exemplifierar som sagt nivåerna 1-3 med USA (nivå 1), det forna Sovjetunionen (nivå 2, vilket med mindre justeringar torde kunna omsättas till nuvarande Ryssland) samt Storbritannien och Frankrike (nivå 3).⁴⁵ Alla dessa stater har eller har haft intressen i stora områden i världen genom ett omfattande eget territorium eller utspridda kolonier. Den föreslagna skilljelinjen är dock inte helt given, då ett annat deskriptivt ord Grove använder sig av är ”styrkeprojicerande” (som återfinns i nivåerna 1-5), vilket kommer visa sig längre fram kan diskuteras i fråga om avsikt och omfattning.

Tills beskrivning av en post-modern sjömak, vilken han ger nästan dubbelt så stor plats i sin bok åt att beskriva i termer av uppdragstyper, verkar å andra sidan utgå från en mindre stat än den moderna – inte minst genom just uppdragsbeskrivningarna. Främst ses skillnaden mellan den moderna och den post-moderna sjömakten bestå i mindre territorieinnehav samt ett mer regionalt politiskt och ekonomiskt inflytande än den moderna statens globala. Av det kan man skönja ett större beroende av andra stater och aktörer för att dels uppnå de egna målen, dels kunna hävda sig mot mer dominanta stater.

Nedan följer de uppdragstyper som Till menar är deskriptiva och i någon mån dimensionerande för den moderna och post-moderna sjömakten, och de kriterier som Till åsätter dem. Där de förekommer i båda sjömaktsrubrikerna jämförs likheter och skillnader som Till själv tar upp. Där de enbart förekommer i en av sjömakstyperna söks de urskiljande faktorerna upp på egen hand. Om inte annat anges är det författarens egna slutsatser och sammanfattningar som nämns.

2.1.1 Sjökontroll

Sjökontroll, eller sjöfartskontroll, kan anses vara den mest utmärkande uppgiften för vilken sjömak som helst, modern eller post-modern, vilket Till också understryker.⁴⁶ Definitionen av det engelska uttrycket *Sea Control* kan utläsas i Nato:s ordlista som *det förhållande som råder när man inom ett område och under en tidsperiod har egen handlingsfrihet, över, på och under havsytan, som gynnar de egna syftena*.⁴⁷ Uppgiften kräver alltså inte bara marina förmågor för att kunna lösas, utan också olika mark- och luftresurser. Med

⁴⁵ Grove, *The Future of Sea Power*, s.236-237.

⁴⁶ Till, *Seapower*, s.32.

⁴⁷ Författarens översättning av definitionen i AAP-06, *NATO Glossary of Terms and Definitions (English and French)*, Edition 2012 Version 2, s.2-S-3.

ett globalt maritimt intresseområde följer logiskt ett större område att vilja etablera sjökontroll i. Detta torde kräva stora och allomfattande marina resurser som kan täcka dessa stora områden för det syftet i sig, men även för det Till beskriver som en analys av hur utmanande marina resurser agerar och hur de förbereder sig för olika tänkbara skeenden.⁴⁸ I det påståendet kan skönjas en slags blandning av underrättelseinhämtning av potentiella motståndares förmågor och uppvisning av den egna förmågan under förevändningen av sjökontroll-operationer.

I beskrivningen av den post-moderna sjömakten närmar sig Till också en av de stora skillnaderna mellan den moderna och post-moderna sjömakten som härrör ur de geografiska dito, nämligen närhet till litoral miljö respektive öppet hav. Sjökontroll för den post-moderna sjömakten innebär ofta en litoral miljö att operera i, medan det för en modern sjömacht i större utsträckning innebär öppet hav och stora ytor. De litorala utmaningarna kopplat till maritim geografi kan främst sägas utgöras av djupförhållanden, kanaliserande farleder, botten-topografi, vattenbeskaffenhet samt tillgång på internationellt vatten att röra sig i. Dessa utmaningar påverkar sjömakten i termer av förvarning samt de marina enheternas storlek, systemutformning och numerär.

Jämför man den moderna sjömaktens sjökontroll med den post-moderna så kan man alltså märka ett större mått av maktprojicering hos den moderna staten som följer naturligt av ett stort intresseområde, snarare än någon egentlig kontroll av ett havsområde. Både i säkerställandet av egen handlingsfrihet och i omvärldsanalysen som sjökontroll inbegriper så lyser bilden av en stormakts förmågor och beteenden igenom Tills beskrivningar av den moderna sjömaktens sjökontroll. Det är till stor del den bilden som bidrar till att den främsta urskiljande faktorn vad avser modern och post-modern sjökontroll ses vara skillnaden i *geografiska intresseområdets* omfång och spridning. Det kan också ses en icke obetydlig koppling mellan det geografiska intresseområdet och vad staten har för *egen sjömaktsförmåga* att värna detta med.

2.1.2 Avskräckning och BMD

Till fortsätter under den moderna sjömakten med att kort lägga grunden för dess form av avskräckning och försvar mot ballistiska missiler (BMD).⁴⁹ Häri förstås möjligheten att

⁴⁸ Till, *Seapower*, s.32.

⁴⁹ Ballistic Missile Defence.

med sjögående, nukleära resurser utvidga försvaret av det egna territoriet och de egna intressena och skapa en avskräckande effekt. Det kan möjligen ses som en modern och utradad form av amiralen Torringtons "Fleet-in-being"-begrepp,⁵⁰ då man med hänsyn till kärnvapens slagkraft och globala förödelseförmåga har dem till sitt förfogande mer i syfte att avskräcka motståndaren än att använda dem. Till beskriver denna uppdragstyp som primärt tillhörande konflikter mellan (moderna) stater, då tillgången på vapen av denna sort främst återfinns hos stater⁵¹. Dock nämner Till att denna uppdragstyp kan bli vanligare i takt med att mindre mariner applicerar en mer offensiv inriktning av sitt försvar samt när olika icke-estataliga aktörer såsom terrornätverk etc. får ökad tillgång till massförstörelsevapen.⁵²

I den här uppdragstypen kan det alltså skönjas en mer konkret och offensiv form av maktprojektion än vad vi gjorde i sjökontrollsuppgiften ovan, vilket naturligtvis är föga förvånande. Den tas också endast upp under den moderna sjömakten, varför den bara därför kan sägas beskriva en stat som har både viljan och möjligheten att hävda ett oberoende gentemot andra stater och utnyttja sitt stora inflytande för att värna de egna intressena. Indikatorn från denna uppgiftstyp skulle således kunna sägas vara en form av skillnad i *beroendeställning* som separerar den moderna staten från den post-moderna, och som grundar sig på en skillnad i *den egna sjömaktens förmåga*.

2.1.3 Maritim styrkeprojektion

Vidare beskrivs hur den moderna sjömakten använder sina maritima resurser för att projicera en maritim förmåga. Det som Till menar kännetecknar den moderna staten här är ett större fokus mot den egna statens ekonomiska trygghet som grund för den maritima styrkeprojektion och mot de hot som direkt riktas mot statens välbefinnande.⁵³ Det man projicerar kan alltså sägas vara mer av en demonstration av vad den egna sjömakten förmår som andra bör ta hänsyn till, samt att man som sjömakt är oberoende av andra för att nå sina mål. Av det följer också en minskad ansträngning att söka sig till multinationella samarbeten, om det inte tydligt bär mot de egna målen eller om man har tillräckligt med inflytande att kunna påverka samarbetet så det passar de egna syftena.

⁵⁰ Se ex. på begreppets ursprung i Widén & Ångström, *Militärteorins grunder*, s.232-233.

⁵¹ Till, *Seapower*, s.33.

⁵² Ibid.

⁵³ Ibid.

Medan den post-moderna sjömakten ofta ser beroenden av andra som en garant för den egna säkerheten, ter sig den moderna sjömakten alltså mer trygg i sig själv, utan tvekan inte minst genom en omfattande styrkenumerär. Paradoxalt nog så löper en modern stat som bekant ofta högre risk för motsättningar och därtill hörande missnöjesyttringar, vilket tydligast kanske kan exemplifieras i attackerna mot World Trade Center och Pentagon den 9 november 2001.

Av detta följer att en urskiljande faktor även här kan ses i graden av *beroende av andra* för att upprätthålla sin sjömakt. Den moderna staten är mer autonom medan den post-moderna sjömakten behöver stöd av andra sjömakter för att klä på med förmågor man själv inte har, eller kanske bara för att ha tillgång till fler enheter för att kunna täcka ett område. Även detta bär alltså mot vilka *förmågor den egna sjömakten har*, vilket därmed också blir den andra urskiljande indikatorn för denna uppgiftstyp.

2.1.4 Upprätthållande av god ordning till sjöss

Till går vidare med att beskriva hur den moderna staten förhåller sig till det han benämner ”god ordning till sjöss”, vilket tidigare definierats som att förhindra och avvärja hot mot gemensamma maritima områden och intressen inklusive den internationella maritima handeln. Dessa hot utgörs kanske primärt av pirater och olika former av smuggling.⁵⁴ Uppdragstypen har, med sin mer polisiära särart, en tydlig tillhörighet i de sjömakter där kustbevakning och örlogsflotta endera är samma sak eller delar denna uppgift, dvs. något som figurerar oftare i en post-modern sjömakt.

Den typ av upprätthållande av god ordning till sjöss som den moderna sjömakten ägnar sig åt beskriver Till som ”exkluderande”, dvs. att man skyddar sina egna, för statens överlevnad essentiella, territorier och resurser till havs från andra som hotar den egna tillgången till dessa.⁵⁵ Den post-moderna sjömakten, säger Till, kan å andra sidan vara ”inkluderande” dvs. verka för att alla ska ha tillgång till gemensamma maritima områden och resurser. Det är genom att skapa en tillräcklig maritim säkerhet med alla och för alla, som man kan åstadkomma en motsvarande grad av global säkerhet ur ett post-modernt sjömaktsperspektiv. Därigenom skapar den post-moderna staten sig bättre möjligheter att klara sig med

⁵⁴ Till, *Seapower*, s.34.

⁵⁵ Ibid.

mindre och färre marina resurser, samtidigt som den genom sitt bidrag också kan öka sitt inflytande i globala maritima frågor.

För den post-moderna sjömakts eventuella exkluderande förhållningssätt till god ordning till sjöss torde intresset för upprätthållande av detsamma oftast ligga inom ramen för en expeditionär förmåga, förutsatt att man inte har dessa hot inom sitt eget maritima territorium. Denna goda ordning till sjöss kan även ses som en vidareutveckling av utövandet av sjökontroll – inte minst för den post-moderna staten – då man numera ser hoten mot sjöfarten mer som en säkerhetsfråga för alla snarare än en kontrollfråga för en enskild aktör.⁵⁶

Återigen kan en urskiljande faktor ses i vilka *beroenden* man har för att upprätthålla en god ordning till sjöss. Det finns också skillnader att märka i omfattningen av det maritima intresseområdet, men det skulle kunna gå att utläsa dem åt båda hållen. Den moderna staten kan på ett sätt sägas ha ett mer avgränsat intresseområde som man värnar om, medan den post-moderna staten, med sitt inkluderande förhållningssätt, värnar om de gemensamma, globala områdena. Det upplevs därmed som mer användbart att använda *beroendefaktorn* som urskiljande indikator för denna uppgift.

2.1.5 Marin diplomati

Därefter beskrivs hur den moderna och post-moderna staten använder sin sjömacht för diplomatiska ändamål. Sätten varierar, och den marina diplomatin, som något dubbelbottnat även benämns kanonbåtsdiplomati i samma betydelse, kan både ses ha en påtryckande och en medlande funktion.⁵⁷ Till rubricerar också den moderna sjömakts diplomati som just kanonbåtsdiplomati (Gunboat diplomacy).

Även här framträder det tydligt hur den moderna staten hellre bibehåller ett övertag i såväl diplomatiska förhållanden som i sjömakten som helhet. Detta beskrivs också som en av anledningarna till varför den moderna sjömakten inte ser några avgörande vinster i olika samarbeten eller partnerskap.⁵⁸ Den senaste tidens utsagor från USA avseende Europas

⁵⁶ Jfr amiral Michael Mullen, citerad i Till, *Seapower*, s.36.

⁵⁷ Widén & Ångström, *Militärteorins grunder*, s.215.

⁵⁸ Till, *Seapower*, s.34-35.

bristande ansvar i säkerhetsfrågor och fokusskiftet från Europa mot Asien kan möjligen också ses understryka detta förhållande.⁵⁹

I den post-moderna sjömakten rubriceras marin diplomati däremot som samarbetsbaserat (Cooperative naval diplomacy) och framställs i termer av att vinna och bibehålla tillit hos människor genom allt från samövningar och örlogsbesök till humanitärt stöd med marina resurser.⁶⁰ Detta synsätt genljuder från det som beskrevs ovan under den inkluderande goda ordningen till sjöss genom att man med det ser just människor som den främsta gemensamma resursen över alla andra och den viktigaste länken till en övergripande framgång.⁶¹

Till framställer i den post-moderna formen av marindiplomati även ett större spektrum av verksamheter som bär mot denna uppdragstyp. Man kan t.ex. genom ett örlogsbesök uppnå flera effekter som alla kan påverka en opinion i en fördelaktig riktning i flera områden. Med ett örlogsbesök, gärna av den dignitet den svenska marinen fram till 2005 genomförde med HMS Carlskrona, visar man intresse för ett land och dess industri på ett mycket påtagligt sätt, samtidigt som man kan visa upp sin egen teknologi på ett inbjudande sätt. Omvänt skapar det en positiv bild av den svenska försvarsmakten som en intresserad och aktiv aktör som inger respekt.⁶²

Det ter sig naturligt att omfattningen av en stats marindiplomatiska ambitioner och ansträngningar påverkas av huruvida man har utbredda geografiska intresseområden eller inte. Det faktum att Till rubricerar uppgiften olika för de olika kategorierna gör också att han själv kan sägas skilja på dem i termer av vad man som stat själv får ut av diplomatin och vilka bakomliggande syften man har med den. Även om den egna marina förmågan skulle kunna ses som en påverkande faktor i hur man formar sina diplomatiska ansträngningar, så syns dock *det geografiska intresseområdet* tydligast skilja sjömakstyperna åt under denna uppgiftstyp.

⁵⁹ Se ex. Dempsey, Judy, "NATO After Rasmussen and the U.S. Pivot to Asia", 2014-01-09, <http://carne-gieeurope.eu/strategiceurope/?fa=54124>, senast nedladdad 2014-03-12 samt Valasek, Tomas, *Surviving Austerity - The case for a new approach to EU military collaboration* (London, April 2011), s.3.

⁶⁰ Till, *Seapower*, s.39-40.

⁶¹ Ibid, s.39.

⁶² Se ex. Wedin, "En maritim strategi för Sverige", s.36.

2.1.6 Expeditionära operationer

Nästa uppdragstyp för den post-moderna sjömakten är expeditionära operationer. Det är också den förmågan Till åberopar när han exemplifierar den post-moderna sjömakten med Sverige, och hänvisar i det syftet till den svenska transformationen från invasions- till insatsförsvar.⁶³ Han menar att det efter det kalla krigets slut utvecklats vad han kallar en ”liberal interventionism”, vilket närmast kan beskrivas som ett *modus operandi* där man söker stävja eller möta potentiella hot och kriser där de uppkommer snarare än att invänta deras ankomst till det egna landet.⁶⁴ Här beskriver Till också återigen att de bakomliggande problemen till olika konflikter och hot till sjöss oftast är land- eller statsorienterade.⁶⁵ Av det följer att sjömakten i större utsträckning numera söker påverka skeenden *från* havet snarare än *på* havet och att det också är *orsakerna* till problemen mer än *resultaten* av dem som man vill åt.⁶⁶

Ingen av dessa attribut Till tar upp är dock uppenbart särskiljande för endera sjömakstypen, utan ses tvärtom som en global utveckling. Att Till på flera ställen betonar expeditionära operationer som ett post-modernt fenomen motsägs till del av att de just beskrivs som globala och att det vi hittills karakteriserat som en modern sjömakt på intet sätt kan sägas fjärma sig från sådana operationer. Det Till dock påtalar i anslutning till att han beskriver skydd av handelsförutsättningar till sjöss är att merparten av denna handel sker i litorala områden, vilket han även hävdar är den post-moderna sjömaktens naturliga operationsmiljö.⁶⁷

Möjligen kan man då hävda att den urskiljande faktorn i Tills beskrivning under denna uppdragstyp är just kopplat till vilken litoral förmåga man besitter inom sin sjömakt, och därigenom se skillnaden i de geografiska intresseområdena. Att de geografiska förhållanden en stat har påverkar dess marina utformning torde vara självklart, och när det kommer till vilka förutsättningar man har att skapa och vidmakthålla sin marin, så påverkas det även av opinion samt politiska och ekonomiska krafter. Det senare leder ofrånkomligen till olika kompromisser i form av t.ex. en mer nischad marin förmåga istället för en allomfattande,

⁶³ Till, *Seapower*, s.43.

⁶⁴ *Ibid*, s.37.

⁶⁵ *Ibid*.

⁶⁶ *Ibid*.

⁶⁷ *Ibid*.

vilket vid det här laget relativt tydligt beskrivits som den tydligaste skillnaden mellan den moderna och den post-moderna marinen.

Ur Tills beskrivning av denna operationstyp upplevs det ändå inte så enkelt att se en distinkt skillnad mellan sjömaktstyperna. Han kan i sin sammanfattande inledning sägas främst beskriva operationstypen i generella drag och inte så mycket som en utmärkande post-modern sådan, bl.a. i det att han talar om fokusförändringen från att verka *på* havet till att verka *från* havet. Därmed kan man också ifrågasätta om det verkligen bara är den post-moderna sjömakten som gjort detta fokusskifte, vilket Till kan tolkas hävda.⁶⁸ Det faktum att USA alldeles nyligen skapat sig ett litoralt kompetenscentrum som syftar till att utveckla kunskap och förståelse för hur man bäst verkar i den litorala zonen – och att man även gör det tillsammans med exempelvis Sverige – visar på att detta fokusskifte även genljuder i den moderna sjömakten.⁶⁹ Det Till dock kan ses mena är att det är den post-moderna staten som lägger störst fokus vid expeditionära operationer i förhållande till vad man i övrigt förmår med sin sjömakt.

Skulle man således ställa en sjömakts storlek och förmågebredd mot andelen expeditionära operationer den använts i, så kanske man därigenom kan särskilja den moderna sjömakten från den post-moderna. Indikatorn för denna uppgiftstyp blir därför skillnaden i *den egna sjömaktens förmåga*.

2.1.7 Stabiliserande operationer och humanitärt stöd

Den sista och avslutande uppdragstypen för en post-modern sjömakt menar Till är olika former av stabiliserande och humanitära operationer. Det militära bidraget i dessa utgörs oftast av upprättandet av lokala säkerhetszoner eller motsvarande, samt en anpassad och tillgänglig logistikkedja.⁷⁰ Den sistnämnda är alltså inte enbart till för de militära resurserna i sig, utan även för drabbade länder och olika NGOs⁷¹ som stödjer i hjälpinsatsen. Till gör

⁶⁸ Till, *Seapower*, s.37. Till skriver uttryckligen att det är fokuseringen på expeditionära operationer som är målande för hur den post-moderna sjömakten numer verkar mer *från* havet.

⁶⁹ Se ex. beskrivningen av Littoral Operations Center, Naval post Graduate School, Monterey, http://www.nps.edu/Academics/Schools/GSOIS/Departments/DA/LOC/LOC_About.html, senast nedladdad 2014-03-28, samt exempel på utnyttjande av svensk kompetens i området, <http://www.defensemilitarynetwork.com/stories/littoral-operations-center-workshops-examine-littoral-operations/>, senast nedladdad 2014-03-28.

⁷⁰ Till, *Seapower*, s.38.

⁷¹ Non Governmental Organisations, dvs. en icke-statlig organisation, ofta med syfte att förbättra levnadsvillkor och leverera humanitär hjälp.

här en liknelse mellan dessa operationer med expeditionära dito, i det att det oftast är samma resurser som nyttjas till båda typerna samt att det kan uppstå ett behov av att nyttja militärt våld i skyddet av handelsvägarna.⁷²

Det är självfallet inte bara post-moderna sjömakter som ägnar sig åt denna typ av operationer, vilket exempelvis hjälpinsatsen efter jordbävningen i Haiti 2010 visar på. USA bidrog där med som mest 33 fartyg i hjälpinsatsen.⁷³ Det är jämförelsevis mycket nära den samlade skrovnumerären i den svenska flottan idag, men endast ca 10 % av den amerikanska.⁷⁴ Till lägger dock in ett litet mått av egen vinning i en hjälpinsats genom påståendet att man samtidigt skyddar förutsättningar för både lokal och, i längden, global handel.⁷⁵ Här skulle det alltså möjligen kunna utläsas ytterligare en skillnad mellan den moderna och den post-moderna sjömakten i de bakomliggande orsakerna till att stödja en dylik insats. Där den moderna staten bidrar med stöd kan det ses som ett värnande om egna intressen för att i ett längre perspektiv inte förlora sin möjlighet att påverka skeenden som stormakt. Till trycker även på att moderna stater, möjligen i och med större territorieinnehav, ser fler områden som ”hemma” till skillnad från den mindre, post-moderna staten som har att agera ”borta” från det egna territoriet.⁷⁶

Det finns med andra ord en skillnad i uppoffring mellan den moderna sjömakten och den post-moderna, där den senare bör ha svårare att avvara sina få resurser för att delta i dessa operationer. En skillnadsindikator kan alltså ses i *den egna sjömaktens förmåga* att bidra med marina resurser.

⁷² Till, *Seapower*, s.38.

⁷³ Cecchine, Gary et al, *The U.S. Military Response to the 2010 Haiti Earthquake* (RAND-rapport, 2013), http://www.rand.org/pubs/research_reports/RR304.html, senast nedladdad 2014-03-13.

⁷⁴ I mitten på mars 2014 när detta skrivs har den amerikanska flottan 290 aktiva fartyg, varav ett 100-tal är deployerade i en eller annan form (se Status of the Navy, http://www.navy.mil/navydata/nav_le-gacy.asp?id=146, senast nedladdad 2014-03-13.)

⁷⁵ Till, *Seapower*, s.38.

⁷⁶ Ibid, s.39.

2.2 Uppfattad validitet och reliabilitet i Tills kategoriseringar

När så båda kategorierna beskrivits och analyserats mer detaljerat, så har vi också skapat oss en grund för att göra en någorlunda adekvat bedömning av validiteten – och därmed även reliabiliteten – i de idealtyper som Till kan sägas ha skapat i och med sina kategorier. Som tidigare beskrivits så är en av de främsta vinsterna med att ta fram idealtyper att, genom att förenkla i detta fall sjömaktsbegreppet till ett mindre antal begripliga kategorier, kunna se de stora skillnaderna mellan världens sjömakter. Det är av den anledningen som den första forskningsfrågan i denna uppsats kommer besvaras utifrån hur dessa skillnader kan ses vara tillräckligt urskiljande och tillförlitliga att använda i den kommande jämförelsen med den svenska sjömakten. Bedömningen bygger i sin tur på en jämförelse med den indelning som Eric Grove gjort för att kunna utröna graden av urskiljning.

Den huvudsakliga skillnaden mellan Tills och Groves kategorier skulle inledningsvis kunna sägas ligga i graden av förenkling, där Grove gör en mer detaljerad och flergradig indelning än Till. Genom att endast förhålla sig till tre typer snarare än nio så torde gränsdragningen mellan staters ekonomiska utvecklingsnivå behöva vara tydlig för att inte försvåra placeringen av en stat i respektive kategori. I en nio-gradig skala så ter det sig lättare att ha mer flytande kriterier för den ekonomiska utvecklingen hos en stat när man kategoriserar dem. Detta kan säkert också bero på att Grove inte delar in sjömakterna från samma utgångspunkt som Till.

Vad gäller validiteten ska alltså Tills kategorier bedömas utifrån hur väl de speglar de stater och sjömakter de representerar.⁷⁷ Redan i introduktionen till kategorierna målar Till upp det i hans tycke viktigaste kriteriet för skillnaden mellan dem, vilket är den ekonomiska utvecklingen staten uppnått.⁷⁸ Utifrån det bygger Till vidare på sin kategorisering med en slags gränsdragning mellan supermakter, övriga I-länder och U-länder. Grove, å sin sida, bygger sin indelning baserat på en utvecklad analys av en sjömakts slagkraft och förmågebredd, dvs. mer militärt konkreta kriterier.⁷⁹ Det skulle kunna hävdas att en sådan slagkraft och bredd ändå i allt väsentligt bygger på hur pass långt den ekonomiska utvecklingen nått

⁷⁷ Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder*, s.43.

⁷⁸ Till, *Seapower*, s.27.

⁷⁹ Grove, *The Future of Sea Power*, s.236-237.

i den aktuella staten, och att det därmed endast handlar om en skillnad i precision mellan Tills och Groves kategoriseringar.

För att påvisa ovanstående påstående så bör alltså Groves kategorier inspekteras något djupare för att hitta eventuella likheter och skillnader mot Tills. I Groves rubriceringar, såsom de översatts enligt avsnitt 1.3 ovan, så kan ett antal urskiljande adjektiv grupperas och ställas i en form av gränsförhållande till varandra enligt nedan:⁸⁰

Större	↔	Medelstora
Globala	↔	Angränsande
Styrkeprojicerande	↔	Territorialförsvarende
Utomskärs	↔	Inomskärs

Ur en sådan gruppering framträder i den vänstra delen sådant som beskriver tecken på ett större territoriellt intresseområde, men även en högre numerär och uthållighet (genom orden Större, Globala samt Utomskärs). De speglar också ett mer utåtriktat användningsområde för sjömakten (genom ordet styrkeprojicerande) än vad de högra adjektiven representerar. Groves nio nivåer framstår endast som kombinationer av dessa adjektiv, vilket kan ses indikera att det huvudsakligen är utifrån *styrkenumerär* (och därtill kopplad uthållighet) samt *marint användningsområde* som Grove bygger upp den mer detaljerade klassningen på. Godtar man denna förenkling så ses även Grove bygga sina kategorier av sjömakter på två basala kriterier för en stat att uppfylla, nämligen att kunna skapa sig en marin förmåga som åtminstone har en teoretisk möjlighet att avskräcka en motståndare, samt en tydlig viljeinriktning med sin marin utifrån sina maritima intresseområden. Dessa två generaliserade kriterier står helt plötsligt inte så långt ifrån Tills ekonomiska och politiska utvecklingskriterier.

Speglar då Tills kategorier ”modern” och ”post-modern” skillnaden mellan en mer och en mindre ekonomiskt utvecklad stat? Själva ordet ”modern” i sig indikerar något som är nytt

⁸⁰ I denna gruppering exkluderas de två sista av Groves nivåer, *Polisiära* samt *Symboliska mariner*, då de inte bedöms vara relevanta i sammanhanget. Även distinktionen mellan den *fullständiga* och den *partiella* globala, styrkeprojicerande marinen exkluderas, då de endast uttrycker en i sammanhanget mindre skillnad mellan de båda forna supermakterna.

i en tidsaspekt eller på modet i ett sammanhang.⁸¹ Det sätt Till använder det på kan till del sägas utgå från en slags utvecklingsmässig mittstolpe som separeras genom ett prefix för att markera olika avvikelser från denna mittstolpe. Prefixet ”post” härrör från latinets ord för ”efter” eller ”bakom”,⁸² vilket alltså antyder något som följer efter det moderna. Alla tre kategorier beskrivs dock inom samma tidsrymd (nutid), vilket leder till antagandet att det inte är så mycket en tidsmässig gränsdragning som avses med kategorierna.

Om det är så, som i det här fallet, att moderna sjömakter främst exemplifieras och jämförs med stormakter som skapats under 1900-talet, borde alltså logiskt sett en post-modern sjö-
makt i allt väsentligt spegla en stat som inte faller inom kriterierna för en modern stat. Däremot framgår det av både uppdragstypernas komplexitet och av den generella beskrivningen av den post-moderna sjömakten att den på olika sätt ses ha utvecklats som en följd av en någorlunda positiv ekonomisk utveckling, möjligen för att inte helt kuvas under den moderna statens vilja. Det är således inte tydligt att det främst är den ekonomiska utvecklingsnivån som tycks särskilja den moderna från den post-moderna sjömakten. De maritima intresseområdena och de ansvar som följer av dessa kan ses som lika, om inte mer, urskiljande faktorer som Tills kategorier bygger på. Dock verkar det som om att den ekonomiska utvecklingsnivån ligger till grund för att en stat får anledning att skapa sig sitt intresseområde från första början.

Vad har då denna analys resulterat i för styrkor och svagheter i Tills kategorier? Som påtalats tidigare så finns det en inbyggd enkelhet i att endast förhålla sig till tre nivåer jämfört med Groves nio, vilket kan ses som en styrka i sig. Denna enkelhet står dock i kontrast till svårigheten att stoppa in sjömakterna i respektive fack, då det finns färre kriterier att förhålla sig till. Det som upplevts som den största styrkan i Tills kategorier i förhållande till Groves under denna undersökning har dock varit att Tills nivåer inte bara ses bygga på *marina* förmågor, utan även väger in *maritima* sådana. Där Groves rubriceringar mer beskriver marin storlek och syfte, så täcker Tills rubriker – om än avkrävande en djupare analys för att få den fulla förståelsen för dem – ett bredare maritimt omfång av sjömakten.

⁸¹ Se *Svenska Akademiens Ordlista* för ordet ”modern”, http://www.svenskaakademien.se/svenska_spraket/svenska_akademiens_ordlista/saol_pa_natet/ordlista, senast nedladdad 2014-03-14.

⁸² Se ex. Glosbe latinsk-svensk ordbok online, <http://sv.glosbe.com/la/sv/post>, senast nedladdad 2014-03-14 samt Prefix.nu, <http://www.prefix.nu/>, senast nedladdad 2014-03-23. I begreppet ”pre-modern” se det latinska prefixet ”pre”, som betyder ”före”.

2.3 Indikatorer på en modern och en post-modern sjömakt

Utifrån ovanstående genomgång av kategorierna har det blivit möjligt att utläsa och föreslå ett antal återkommande faktorer som gör det möjligt att särskilja den post-moderna sjömakten från den moderna, och därmed även de som förefaller lämpligast att nyttja som indikatorer i den kommande jämförelsen mot den svenska marinen.

Vi har, efter den genomförda jämförelsen mellan olika indelningar av sjömakter, sett en grogrund i Tills tre kategorier som till stor del härstammar från sjömaktsstatens ekonomiska utvecklingsnivå gentemot övriga stater. Av det uppstår ett antal logiska följder av denna uppnådda utvecklingsnivå, nämligen ett *geografiskt intresseområde* som speglar sjömaktsstatens internationella status och spridning och en *egen förmåga* inom sjömakten som medger att man kan tillvarata och värna sina maritima intressen. Ur det senare följer sedan den sista stora urskiljande faktorn, dvs. det *beroende av andra* man som sjömakt skapar sig genom att inte inneha fullständiga förmågor själv. Innan vi börjar summera och använda faktorerna som indikatorer, så görs nu en kort nedbrytning i vad som kan sägas inrymmas i respektive faktor och vad de egentligen står för.

Ett *geografiskt maritimt intresseområde* kan möjligen ses som självförklarande, men det kan också inbegripa långt fler områden än bara det säkerhetspolitiska. I den här kontexten avses dock enbart det geografiska havsområde som en stat har eller kan ha tillgång till olika naturtillgångar eller trafikflöden i, och som är av vital betydelse för den egna statens överlevnad. Hur man sen väljer att visa detta intresse kan naturligtvis variera, men den största skillnaden i intresseområdena har här tolkats vara i vilken omfattning det är globalt täckande och om man därigenom också har en möjlighet att vara närvarande i dessa områden för att tillvarata sina intressen.

En *egen marin förmåga* har vidare använts som en övergripande beteckning för de militära förmågor i form av personal, materiel och ledning som en stat innehar, vilka syftar till att tillvarata de maritima intressena. I ordet förmåga ligger möjligen också implicit en slags binär åtskillnad av hur befintlig denna förmåga är, då en förmåga i sig på ett sätt kan sägas vara något man *kan* utföra, inte något som man *inte kan* utföra, dvs. endera har man en förmåga eller så har man den inte.

Ett *beroende av andra* har slutligen använts som en faktor, vilken visar på den grad av självständighet den egna marina förmågan kan ses ha i tillvaratagandet av de maritima intressena. Det är främst i kontexten militära samarbeten som detta beroende avses, men dessa bygger i sin tur i olika former på politiska samarbeten och avtal. Därmed kan det, möjligen något kontroversiellt, också sägas vara ett mått på en stats suveränitet, baserat på definitionen av suveränitet som en slags institution som statuerar de regler för staters externa oberoende och egna auktoritet.⁸³

De föreslagna indikatorerna som skiljer en modern från en post-modern sjömakt kan nu kopplas till varje uppdragstyp på följande sätt:

Uppdragstyp	Indikator/urskiljande faktor
Sjökontroll	Sjömaktens geografiska intresseområde Egen sjömakts förmåga
Avskräckning och BMD	Sjömaktens beroenden av andra Egen sjömakts förmåga
Marin styrkeprojektion	Sjömaktens beroenden av andra Egen sjömakts förmåga
Upprätthållande av ”god ordning till sjöss”	Sjömaktens beroenden av andra
Marin diplomati	Sjömaktens geografiska intresseområde
Expeditionära operationer	Egen sjömakts förmåga
Stabiliserande operationer/humanitärt stöd	Egen sjömakts förmåga

Tabell 1.

Dessa indikatorer kan på flera sätt säkerligen sägas hänga ihop med varandra och möjligen även avse samma saker. Analysen har dock visat på att de kan appliceras olika på olika uppdragstyper, vilket gör att de därmed ändå anses som relevanta och funktionella i sammanhanget. Exempelvis så uppfattas inte beroendet av andra vara urskiljande för kategori-

⁸³ Jackson, Robert & Sørensen, Georg, *Introduction to International Relations* (New York, Oxford University Press, 1999), s.262.

erna vad avser uppdragstypen sjökontroll såsom Till beskriver den, även om just ett beroende av andra sjömakters stöd följer av att den egna sjömakten inte förmår att hantera uppgiften på egen hand.

Indikatorerna ger således även en slags sökkriterier, vilka kan användas i beskrivningar av den svenska marinen för att karaktärisera den som endera modern eller post-modern i enlighet med vad Till säger. Dessa sammanfattas som att:

- Den moderna sjömakten har:
 - 1) Ett stort geografiskt maritimt intresseområde
 - 2) En stor egen marin förmåga
 - 3) Ett litet marint beroende av andra
- Den post-moderna sjömakten har:
 - 1) Ett litet geografiskt maritimt intresseområde
 - 2) En liten egen marin förmåga
 - 3) Ett stort marint beroende av andra

I åtskillnaden mellan begreppet maritim och marin, så har vi funnit en nivåskillnad som kan sägas ligga mellan en politisk-strategisk och en militär-strategisk eller operativ synvinkel på en stats förhållande till havet.

- 1) Beskrivningen av en sjömakt har visat flera tecken på att stater skiljer sig åt på den maritima nivån i graden av maritima intressen som till stor del kommer av ett stort eller litet eget territorium. Med ett stort eget territorium följer ett stort geografiskt intresseområde, både till lands och till sjöss. Tills beskrivningar har visat tydliga tecken på att skilja sig åt i storleken på staten ifråga, vilket lett oss till slutsatsen att man kan hitta motsvarande skillnad i beskrivningar av den svenska sjömakten och dess maritima intresseområde.
- 2) Därefter har en stats inneboende marina förmåga i såväl kvalitativa som kvantitativa termer identifierats som en indikator, främst mot det faktum att det är dessa förmågor som har att lösa de uppdragstyper som Till karaktäriserar kategorierna med. Det har vidare identifierats ett icke ovidkommande förhållande mellan staters storlek, ekonomiska förutsättningar samt maritima intresseområde, och den marina förmåga man kan hålla sig med. En liten eller stor egen marin förmåga att förfoga

över har således uppfattats vara nästa åtskillnad mellan den moderna och den post-moderna sjömakten.

- 3) Slutligen har båda de ovanstående faktorerna visat sig ha en tydlig koppling till och påverkan på viljan, behovet och omfattningen av en stats samarbeten och sammanslutningar. En liten stat med begränsad marin förmåga har ofta funnits stå i ett större beroendeförhållande till att andra stater och sammanslutningar fyller på med förmågor man själv brister i eller saknar helt. I det fall en stats uttalade maritima intresseområde skulle vara större än vad den egna marina förmågan klarar av att säkerställa tillgången till, så synes detta beroende som närmast oundvikligt. Om en stat därutöver – som t.ex. Sverige – uttryckligen bygger stora delar av sin säkerhetspolitik på att lämna stöd mot att förvänta sig motsvarande stöd från andra i händelse av kris eller krig, så får nog beroendet av andra ses som givet. Därmed har denna indikator bedömts som lämplig att använda för att särskilja en modern från en post-modern sjömakt med.

Det blir alltså dessa nivåer som utgör måttstocken för de idealtyper Till beskriver och nu kommer att eftersökas och jämföras i de svenska maritima intressen och beroende som kan utläsas ur styrdokument och doktriner, samt den svenska marina inriktningen och förmågan av idag utifrån Försvarens egna redovisningar.

3. Den svenska sjömakten

När nu Tills teori operationaliserats och indikatorerna identifierats, kan de jämföras mot hur den svenska marinen utformats och ser ut idag utifrån de svenska maritima intresseområdena. Vi inleder, enligt operationaliseringen i avsnitt 2.3, med att betrakta den svenska sjömakten utifrån de maritima intresseområden som ligger till grund för utformningen av den svenska marinen. Därefter beskrivs den svenska marina inriktningen och den marina förmågan.

3.1 Svenska maritima intresseområden

Sverige har, inte minst genom sin ca 270 mil långa kust, ett både naturligt och historiskt sett automatiskt intresse av havet. Landets välstånd har i stor utsträckning uppbyggts genom denna närhet till havet och den handel som havet möjliggör, och dess örlogsflotta skapades 1522 till största del tack vare att denna handel existerade.⁸⁴ Genom sitt strategiska läge och därtill hörande ekonomiska zon påverkar och påverkas Sverige av den omfattande handelstrafik som går igenom Östersjön varje dag. Det är därmed naturligt att det största maritima intresset också ligger i Östersjöregionen, med Mälardalen och Gotland som utpekade marinoperativa områden.⁸⁵ Sverige har dock i försvarsbeslut och den s.k. solidaritetsförklaringen tydligt uttryckt att svensk suveränitet och svenska säkerhetspolitiska intressen även måste omhändertas utanför rikets gränser.⁸⁶

Försvarsmaktens verksamhetsidé pekar vidare ut tre huvudområden där de maritima intressena skulle kunna inkorporeras.⁸⁷ Först talas det om att värna svenska intressen genom insatser i det egna territoriet, i närområdet och globalt.⁸⁸ Denna breda och förhållandevis vaga inriktning inbegriper för den maritima arenan alltifrån att minska överfiske och utsläpp i havet, rensa från gamla minor till att bidra till att öppna leder in till Libanon. Skillnaden ses ligga i ett direkt eller indirekt värnande om intressena för att man endera faktiskt har ett egenintresse i de områden där man verkar, eller mer uppvisar en bild av ett ansvarstagande land.

⁸⁴ Se ex. Lindsjö, Ronny, *Marinhistoria* (Värnamo, Fälths Tryckeri, 1993), s.16-17.

⁸⁵ Jfr. *Marinens utvecklingsplan 2014* (HKV skr. 01 600:58673, 2013-06-17), s.2-3 samt 6.

⁸⁶ Se ex. Regeringens proposition 2008/09:140, *Ett användbart försvar* (Stockholm, 2009-03-19), s.35.

⁸⁷ *Försvarsmaktens Strategiska Inriktning 2012 (FM SI 2012)*, Del 1: Grunder och ÖB Beslut i Stort (HKV skr 23 100:60578, 2012-06-29).

⁸⁸ *Ibid*, s.2.

Därefter beskriver verksamhetsidén värnande av ett annat intresseområde, dock tätt sammanknutet med den tidigare, nämligen den egna suveräniteten och det egna territoriets gränser.⁸⁹ Det leder osökt till frågan om vad skillnaden i egen suveränitet och eget territorium egentligen utgörs av. Enligt FN-stadgan kan staters suveränitet uttolkas som dels likställdhet gentemot övriga nationer, dels en bestämmande- och förfoganderätt över det territorium som erkänns som det egna.⁹⁰ När det i verksamhetsidén talas om omhändertagandet av egen suveränitet utanför rikets gränser skulle det alltså kunna hävdas att det i så fall är likställdheten som värnas, t.ex. den egna medbestämmanderätten rörande mänsklighetens gemensamma maritima områden (det Till hänvisar till som "maritime commons").⁹¹ Av det kan man sluta sig till att det finns en diskrepans mellan ett strikt geografiskt maritimt intresseområde och övriga intressen, där det geografiska intresset i så fall endast ligger i det egna nationella territoriet. Med det skulle även den första indikatorn så här långt kunna avgränsas till att endast behöva ställas mot det egna territoriet som staten hävdar.

Slutligen nämns i verksamhetsidén det stöd som Försvarmakten kan bistå med till samhället, t.ex. vid svåra olyckor eller kriser.⁹² Med detta stöd avses det tvingande och begärda stöd Försvarmakten lämnar i enlighet med förordningen om Försvarmaktens stöd till civil verksamhet.⁹³ Det finns således ingen given koppling till de operationer som kan liknas vid stöd till andra samhällen än det svenska, t.ex. humanitära operationer och agerande under FN-mandat i andra länder. Alltså är inte heller denna verksamhet något som kan sägas expandera det svenska maritima intresseområdet.

⁸⁹ *FM SI 2012*, s.2.

⁹⁰ Se ex. på förklaring av suveränitetsprincipen i FN-förbundets begreppsförklaring, <http://www.fn.se/fn-info/vad-gor-fn/fred-sakerhet-och-nedrustning/skyldighet-att-skydda/ordforklaringar/>, senast nedladdad 2014-04-01.

⁹¹ Till, *Seapower*, s.38.

⁹² *FM SI 2012*, s.2.

⁹³ *Förordning (2002:375) om Försvarmaktens stöd till civil verksamhet*, utfärdad 2002-05-23, ändrad t.o.m. SFS 2006:195, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Forordning-2002375-om-Forsv_sfs-2002-375/, senast nedladdad 2014-04-01.

Den tidigare, nu upphävda, marina doktrinen beskriver den maritima arenan utifrån dess olika dimensioner; den fysiska, den ekonomiska, den politiska samt den legala dimensionen.⁹⁴ Den fysiska dimensionen innebär i korthet saker som vatten- och bottenförhållanden, klimat och geografiskt läge. Den ekonomiska dimensionen inbegriper handelsvägar samt tillgång och skydd av de resurser som havet erbjuder. Den politiska dimensionen avser de anspråk och därtill kopplade styrningar en stat har kring de juridiska zoner som slutligen den legala dimensionen ramar in via bl.a. Havsrättskonventionen.⁹⁵

Här skulle en förenkling kunna göras genom att påstå att den fysiska och legala dimensionen, såsom de beskrivs i doktrinen, i allt väsentligt endast utgör en påverkan på de maritima intressen som Sverige har. De fysiska förutsättningarna i Östersjön och i andra havsområden är som de är, och man har i stort sett endast att anpassa sina förmågor och aktiviteter därefter. Den legala dimensionen kan även den främst ses ålägga kuststaten olika former av privilegier och ansvar som hanteras inom ramen för den maritima politik staten för.

Således återstår den ekonomiska och den politiska dimensionen som något de svenska intressena kan sägas påverka i sig själva. Genom dessa synvinklar kan därmed de svenska maritima intressena påstås vara fokuserade till det egna territoriet och den egna ekonomiska zonen vad avser den ekonomiska dimensionen. Detta intresseområde expanderar till andra delar av världen således främst av maritimt politiska skäl, vilka säkerligen kan ha ekonomiska grundorsaker.

I de doktrinära beskrivningarna samt Försvarsmaktens egen verksamhetsidé har vi alltså inte kunnat hitta några tecken på att Sverige skulle ha något maritimt geografiskt intresseområde som sträcker sig utanför det egna territoriet. Det kan tvärtom understrykas av t.ex. marinchefens beskrivning av förutsättningarna för den marina utvecklingen, där han be-

⁹⁴ *DMarinO 2005*, s.29-33. Anledningen till att den gamla doktrinen hänvisas till är främst då den synes behandla den maritima och marina sfären med större detaljnoggrannhet än vad den nya operativa doktrinen från 2014 som upphäver den gör.

⁹⁵ United Nations Conventions on the Law of the Sea (UNCLOS) of 10 December 1982, http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/UNCLOS-TOC.htm, senast nedladdad 2014-03-24.

tecknar ett av Sveriges största intresseområden som handelstrafiken i det svenska närområdet.⁹⁶ Därmed har också den första indikatorn pekat mot att den svenska sjömakten motsvarar det som Till karakteriserar som en post-modern sådan.

3.2 Svensk marin inriktning

Nästa område att betrakta svensk sjömakts ur är den inriktning som den har från den politiska och militärstrategiska nivån. Ur detta perspektiv kan det bli möjligt att utröna dels huruvida den ansatta förmågan medvetet ska vara numerärt liten, dels om det likaledes medvetet bygger på att stöd till förmågan kommer från externt håll.

Det sistnämnda har undersökningen redan snuddat vid, såtillvida att ett externt stöd är något Sverige i säkerhetspolitiska hotbedömningar räknar med i och med den uttalade solidaritetsförklaringen. Den kan tvivelsutan sägas utgöra ett fundament för formuleringen i den strategiska inriktningen.⁹⁷ Inriktningen bygger på bedömningen att hotbilden mot Sverige betecknas som låg men osäker, och att det är denna osäkerhet som kräver att landet bygger en förmåga som snabbt kan verka både enskilt och med andra aktörer.⁹⁸

I inriktningen fastslås även en annan synnerligen viktig faktor som åtminstone påverkar inriktningen av den svenska försvarspolitikens minst lika mycket som hotbilden gör, och det är den ekonomi som kan avsättas till försvaret.⁹⁹ Detta accentueras av Försvarens egen redovisning av genomförandet av inriktningen, som hittills genomförts ”i syfte att innehålla ekonomisk ram”.¹⁰⁰ Därigenom inriktas Försvarens och den svenska sjömakten till en avvägning mellan nyanskaffning och vidmakthållande av befintlig materiel, där det sistnämnda ska prioriteras först om inte de operativa kraven fastslår tillräckligt starka skäl att införskaffa ny materiel. Detta ska i så fall till yttermera visso främst genomföras genom internationella samarbeten, och det som anskaffas ska vara redan befintlig och utprovad materiel. Det leder till konsekvensen att inte förrän hotbilden tolkas som förändrad, så ska de svenska marina och andra förmågor i första hand vidmakthållas tills de når

⁹⁶ Se ”Marinens utveckling” (folder hämtad från http://blogg.forsvarsmakten.se/marinbloggen/files/2013/12/folder_marinens_utveckling2013.pdf, senast nedladdad 2014-05-07), s.3.

⁹⁷ *FM SI 2012*, pkt.3, s.5-6.

⁹⁸ *Ibid*, s.5.

⁹⁹ *Ibid*, s.6.

¹⁰⁰ Citat ur *Försvarens Årsredovisning 2013*, FM 2013-1839:3, 2014-02-17.

s.k. "End of Life".¹⁰¹ Hur en sådan tolkning av hotförändringar kan te sig är svårt att se, men det kan slutas att de händelseutvecklingar och utspel som nyligen tilldragit sig i Ukraina inte nämnvärt påverkat Sveriges försvarspolitik, även om det finns en liten men ändå risk för påverkan på Sverige i förlängningen.¹⁰²

Så här långt har vi alltså sett två faktorer i inriktningen, dvs. en uttalad solidaritetsförklaring och en ekonomisk styrande ram, som kan sägas bekräfta att de båda indikatorerna rörande egen förmåga och beroende av andra tycks stämma in på Tills post-moderna sjömakt. Det stora marina beroendet är i det närmaste givet utifrån det faktum att solidaritetsförklaringen är uttalad. Den skulle kunna tolkas som att den uttalar både beroendet av andra mariner i händelse av kris, och av att den svenska sjömakten söker sig till och verkar internationellt för att kunna räkna med att det stöd man kan tänkas behöva verkligen kommer när man behöver det. Det kan alltså ses som ett slags dubbelt beroende som solidaritetsförklaringen skapar. Därutöver kan den ekonomiska faktorn, kopplat till den operativa förmåga som inriktningen ställer krav på, visa tecken på mer av kostnadseffektivitet än av en allomfattande förmågebredd mot bakgrund av den rådande hotbedömningen.

Det kan dock skönjas en viss diskrepans gentemot Tills post-moderna sjömakts lilla egna förmåga och inriktningens krav på upprätthållande av det egna territoriet. I det stycke som beskriver detta krav finns också kravet på att tillställa befintliga resurser och förmågor till förfogande till civil verksamhet.¹⁰³ Denna resursdelning är förmodligen en av de största grogrunderna till den kritik som kan riktas mot den befintliga och projekterade sjömaktsförmågan i Sverige av idag. De marina förmågorna ska alltså inte bara upptäcka och avvisa kränkningar utmed en 270 mil lång, tungt trafikerad kuststräcka, utan samtidigt vara beredd att avsätta samma resurser som löser dessa uppgifter till civil verksamhet. Det går alltså att tolka inriktningen som att det bör finnas en relativt stor egen marin förmåga för att klara av detta. I nuläget är dock både den planerade och den befintliga fartygsnumerären, och de

¹⁰¹ Begreppet används i dagligt tal för att beskriva när materielen nått slutet på sin tekniska livslängd.

¹⁰² För en bredare bild av Rysslands agerande i Krim, se ex. *Krisen i Ukraina – Detta har hänt*, Svenska Dagbladet, <http://www.svt.se/nyheter/varlden/protesterna-i-ukraina-detta-har-hant>, 2014-03-03, senast nedladdad 2014-04-07. För olika syner på hur utvecklingen påverkar svensk försvarspolitik, se ex. "Ewa Stenberg, Konstigt om det inte påverkar försvarspolitiken", <http://www.dn.se/nyheter/sverige/ewa-stenberg-konstigt-om-det-inte-paverkar-forsvarspolitiken/>, Dagens Nyheter, 2014-03-02, senast nedladdad 2014-04-07, samt "Olle Lönnaeus om Ukraina: "Därför påverkar Rysslands aggression vår säkerhet"", <http://www.sydsvenskan.se/sverige/olle-lonnaeus-om-ukraina-darfor-paverkar-rysslands-aggression-var-sakerhet/>, Sydsvenskan, 2014-03-03, senast nedladdad 2014-04-07.

¹⁰³ *FM SI 2012*, s.6.

övervakningsresurser som finns iland, vilka har möjlighet att hantera dessa uppgifter, tveksamt att kunna betraktas som en stor förmåga i beskrivningens mest extrema utfall.

Dagens befintliga förmåga härvidlag avhandlas närmare under nästkommande punkt i undersökningen, men den nuvarande strategiska inriktningen ger alltså bilden av övervägande minimala förändringar gentemot den förmåga den svenska sjömakten har idag. En av de stora förändringarna den svenska marinen genomgår just nu tillsammans med övriga Försvarmakten, är dock det som brukar liknas vid en pendelrörelse tillbaka från den mer expeditionära profileringen till ett mer nationellt försvar igen. Detta fenomen kan t.ex. ses i jämförelsen mellan de senaste årens marina utvecklingsplaner, där den från 2013 enbart beskriver utveckling av just ledning och deltagande i internationella övningar och insatser, medan resterande förmågor ska vidmakthållas.¹⁰⁴ Den senast utgivna marina utvecklingsplanen är däremot mer tydligt fokuserad mot nationellt försvar i de tre operativa koncepten som beskrivs.¹⁰⁵ Skillnaden ses tydligt i inriktningen att ”kunna delta i marina insatser tillsammans med andra länder, i Sverige, i närområdet *samt då insatsen lämpar sig för de svenska förbanden utanför närområdet*”.¹⁰⁶

Det kan dock tolkas som att den egna förmågan åtminstone kommer förbli liten och även till del minska, bl.a. då den lilla skrovnumerären som Sverige besitter idag för sjöövervakningsuppgifter planeras att bli större men färre.¹⁰⁷ Därmed visar inte heller den svenska marina inriktningen några tecken på att Tills idealtyp skulle vara missvisande på Sverige med avseende på den egna förmågan eller beroendet av andra.

3.3 Svensk marin förmåga

Slutligen analyseras den svenska sjömakten utifrån den befintliga förmåga som finns idag för att ta reda på hur stor eller liten den egentligen kan anses vara ur ett kvalitativt och kvantitativt synsätt. För att ytterligare konkretisera den svenska förmågan, väljs här en liknande nerbrytning som Riksrevisionen gjort i sin senaste granskning av Försvarmakten,

¹⁰⁴ Se HKV 01 600:60926, *Marinens Utvecklingsplan 2013*, 2012-06-26, s.4-5.

¹⁰⁵ Se *Marinens utvecklingsplan 2014*, Bilaga 1, s.5-13.

¹⁰⁶ Citat ur *Marinens utvecklingsplan 2014*, Bilaga 1, s.5. (kursiveringen är författarens egen)

¹⁰⁷ I Försvarmaktens utvecklingsplan (HKV 23 320:52821, *FMUP 2014 Bilaga 2*, 2013-02-28, s.16.) kvarstår den sedan tidigare planerade omsättningen av de för sjöövervakning avdelade sex bevakningsbåtarna till två vedettbåtar typ Kalmar. Se även *Marinens utvecklingsplan 2014*, Bilaga 2, s.2 (pkt.1.2 Korvettsystem).

nämligen i termer av, *materiel, personalförsörjning, operativ planering* och *övningsverksamhet*.¹⁰⁸ Vi inleder dock återigen med en övergripande betraktelse av förmågan kopplat till *ekonomiska förutsättningar och påverkan*.

Den nuvarande marina förmågan i Sverige är när detta skrivs minst sagt omdebatterad. Inte minst den senaste utvecklingen i Ukraina som hänvisats till tidigare, har aktualiserat hela den svenska försvarspolitiken och hur förberedd Sverige egentligen är på en motsvarande maktdemonstration riktad mot t.ex. Baltikum.¹⁰⁹ Den operativa svenska förmågan har också överlag uttalade begränsningar i att hantera en förhöjd hotbild samt i att ta emot det externa stöd som beskrivits tidigare.¹¹⁰ En påverkande anledning till det beskrivs vara att man har behövt balansera den ekonomiska ramen mot de övningar som behövs för att kunna verka i sammansatta förband.¹¹¹ Återigen syns alltså det ekonomiska anslaget som en naturligt tungt vägande faktor i förmågeskapandet.

Som en parentes kan det ekonomiska anslaget på olika sätt ses minska, och t.ex. som en del av den totala statsbudgeten, så har det militära anslaget mellan 2002 och 2012 sett en nedgång på i snitt ca 0,5 %, samtidigt som inflationen under samma period i snitt legat på ca 1,5 %.¹¹² Parallellt med denna trend har kostnaderna de senaste åren ökat, bl.a. på grund av den nya personalomställningen och genomförande av prioriterade övningar.¹¹³ Detta sammantaget ger bilden av att den rådande inflationen och de merkostnader som Försvarsmaktens omställning innebär, när detta skrivs inte helt syns mötas av en motsvarande anslagsnivå, vilket bör tas i beaktande i den fortsatta analysen av den marina förmågan.

Den kanske mest intuitiva och enklaste metoden att se till en marin förmåga torde vara att analysera de materielsystem som den besitter. Kopplat till de system som finns tillgängliga så bör även behovsättningen, tillförseln och underhållet av denna materiel tas i beaktande för att kunna ge en mer rättvisande och heltäckande bild av den materiella förmågan. Den

¹⁰⁸ Se Riksrevisionen, *Försvaret – en utmaning för staten* (Stockholm, RiR 2014:8, 2014-03-21), s.10.

¹⁰⁹ Se ex. "Olle Lönnaeus om Ukraina: "Därför påverkar Rysslands aggression vår säkerhet"".

¹¹⁰ Se *Försvarsmaktens Årsredovisning 2013*, s.31.

¹¹¹ Ibid, s.32.

¹¹² Se Regeringens ekonomiska statistik, <http://www.regeringen.se/content/1/c6/05/35/69/7ec83d6a.pdf>, senast nedladdad 2014-04-07 samt Statistiska Centralbyråns statistik över inflation i Sverige 1831-2013, <http://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Priser-och-konsumtion/Konsumentprisindex/Konsumentprisindex-KPI/33772/33779/Konsumentprisindex-KPI/33831/>, senast nedladdad 2014-04-07.

¹¹³ *Försvarsmaktens Årsredovisning 2013*, s.40.

svenska marinens materiel anses på flera håll vara i världsklass, med utmärkande exempel i de mångfunktionella Visby-korvetterna, de moderniserade minröjningsfartygen av Koster-klass samt de luftoberoende ubåtssystemen. I viss mån kan de nog med fog hävdas vara spetsteknik av internationell klass. Numerärt sett är den svenska marinens fartyg heller inte diametralt olik de i Danmark, Norge eller Finland – även om dessa länder kan sägas ha andra förutsättningar och mål med sina sjömakter, som innebär andra sammansättningar och funktioner på systemen.

Det som däremot kan vara en betydande faktor när det kommer till att göra en bedömning av den svenska marinens förmåga är graden av vidmakthållande och omsättning av materielen. Flera av systemen börjar, som nämnts tidigare, närma sig slutet på sin tekniska livslängd, och på flera håll kan man skönja endera en mycket liten eller obefintlig tillgång till reservdelar eller att de är förknippade med stora kostnader. En förnyelse av den materiel som bedöms behövas omsättas har uppskattats innebära en kostnad om närmare 50 miljarder kronor.¹¹⁴ Försvarsmakten har vidare redovisat en bedömd försämring av den marina förmågan från 2017 pga. att ny materiel inte kunnat inplaneras.¹¹⁵

Den svenska marinens krigsförband inbegriper när detta skrivs ca 3200 personer, både civila och militära.¹¹⁶ Förbanden innefattar en stor mängd marina kompetenser som både tekniskt och taktiskt anpassats till den svenska extrema litorala miljön. Den svenska marinen inbegriper förmågor för marin strid över, på och under havsytan, främst i form av högteknologiska fartygssystem. Den innehar också en mångsidig amfibisk förmåga, vars användbarhet inte minst visar sig i att den både kan utgöra operativ nationell reserv och sätta upp ett internationellt styrkebidrag i Afghanistan.¹¹⁷

Fartygssystemens höga tekniska nivå gör dem både användbara i hemmavatten och attraktiva i olika expeditionära operationer, men det råder en känd brist på nyckelkompetens, vilket kan innebära att hela system i värsta fall inte kan utnyttjas.¹¹⁸ Många av de komplexa

¹¹⁴ Se Riksrevisionen, *Försvaret – en utmaning för staten*, s.38.

¹¹⁵ Ibid, s.40.

¹¹⁶ Siffrorna baseras på data från resp. förbands hemsida, <http://www.forsvarsmakten.se/sv/organisation/>, senast nedladdad 2014-04-08.

¹¹⁷ *Försvarsmaktens Årsredovisning 2013*, s.39-40.

¹¹⁸ Se Riksrevisionen, *Bemanningen av marinens och flygvapnets stående insatsförband* (Stockholm, RiR 2012:18, 2012-11-12), s.10-11, samt *Försvarsmaktens årsredovisning*, Bilaga 2, s.16.

systemen som kännetecknar marinens förmågor hanteras handgripligen av personalkategorin gruppbefäl, soldater och sjömän, som inte bedöms vara bemannad fullt ut gentemot behovet på flera år framöver.¹¹⁹

Den strategiska timeout som infann sig efter kalla krigets slut får nog sägas definitivt ha upphört, inte minst mot bakgrund av den senaste tidens återgång till ett nationellt fokus i försvarspolitiken. Förmågorna som finns och planeras för, nyttjas och utformas idag för att kunna hantera tre dimensionerande marina operationstyper i en slags stegrande skala av krislägen, nämligen *sjöövervakning* över tiden för att skapa en s.k. normalbild av den maritima trafiken, *sjöfartsskydd* för att säkerställa säkerheten eller undanröja faror för sjöfart i vårt område samt *kustförsvar* för att möta ett militärt angrepp mot landet.¹²⁰

Medan de första två operationstyperna är sådana som genomförs mer eller mindre på daglig basis över tiden, så har planeringen för kustförsvarsoperationer inom ramen för nationellt försvar nyligen kommit igång igen, i och med den strategiska timeoutens upphörande. Det stöd som Sverige genom solidaritetsförklaringen förväntar sig bygger givetvis på att man kan erbjuda motsvarande stöd till andra. I detta avseende pekar Riksrevisionen på att Försvarsmakten brustit i planeringen främst för hur detta militära stöd ska tas emot.¹²¹

Den svenska marina övningsplaneringen har under en längre tid fokuserat på att bygga upp förmågan att kunna verka i en multinationell insats. Därutöver har den inriktats för att utveckla och öva förmågan till svensk sjögående ledning av en nationell eller internationell sjöstyrka. Även amfibieförbanden har genomfört flera övningar i en internationell kontext i syfte att öka interoperabiliteten. Dessa ansträngningar ses också ha gett god effekt i det att de svenska förmågorna röner stor uppskattning och är efterfrågade i internationella övningssammanhang. Här ses säkerligen också en av de stora anledningarna till att den svenska marina förmågan är så pass god även i insatser.

Sammantaget ger ovanstående således en bild av den svenska marina förmågan som väl utvecklad och efterfrågad i termer av befintliga materielsystems status, en hög och ofta nischad militär kompetens samt väl inövade rutiner för den dagliga sjöövervakningen och

¹¹⁹ Se Riksrevisionen, *Försvaret – en utmaning för staten*, s.33.

¹²⁰ *Marinens utvecklingsplan 2014*, s.7-13.

¹²¹ Riksrevisionen, *Försvaret – en utmaning för staten*, s.43.

sjöfartsskyddet. Däremot framstår förmågan som inte lika stark i termer av omsättning av äldre materielsystem och personalförsörjning av främst nyckelkompetenser. Vidare ses det finnas stora osäkerheter i hur den egna förmågan både ska kunna hantera en längre kustförsvarsoperation med egna resurser och hur den i förlängningen ska kunna förstärkas med externa militära resurser. Den bild av den post-moderna sjömaktens mer nischade förmågor och samarbetsbehov med andra, för att fylla upp egna förmågeglapp, kan således sägas stämma bra in på den svenska marinen.

4. Slutsatser och reflektioner

Efter att analysen nu slutförts sammanförs resultatet i ett antal slutsatser, varefter en kort redovisning följer av de brister som undersökningen fört med sig och hur de kan tänkas påverka slutresultatet.

Denna undersökning inleddes med att formulera två frågeställningar i syfte att utröna två saker. Först frågade vi oss vilka styrkor och svagheter Geoffrey Tills relativt grova kategoriseringar av sjömakter kan sägas ha. Genom en kort jämförelse med Eric Groves mer detaljerade kategoriseringar kunde det konstateras att Tills tre nivåer av sjömakt hade ett antal gemensamma nämnare med Groves, men att Tills förenklade modell både kunde ses täcka relevanta delar av Groves kategorier och att den gav en tillräcklig bas såsom idealtyp för att enkelt fälla in åtminstone Sverige i en kategori.

Det Till främst exemplifierar med den svenska marinen som post-modern är den expeditionära förmågan, vilken Sverige utvecklat till en mycket hög nivå. Dock har analysen funnit att en post-modern sjömakt, utifrån de uppdragstyper som Till åsätter sina kategorier, numer främst karaktäriseras av andra saker, nämligen ett förhållandevis litet geografiskt maritimt intresseområde, en liten egen marin förmåga samt ett stort marint beroende av andra.

Med det har analysen även påvisat att pendelåtergången i svensk säkerhetspolitik från ett uttalat expeditionärt fokus till nationellt försvarsfokus inte nämnvärt har påverkat möjligheterna till att kategorisera den svenska marinen som post-modern, eller utgjort en tillräckligt god grund för att ändra denna rubricering som Till gör. Undersökningens inledande farhåga att den minskade expeditionära ansatsen för svenska marina förmågor skulle göra exemplifieringen av den post-moderna marinen obsolet visade sig alltså vara obefogad. Det visar sig dock att det inte längre är den expeditionära förmågan som gör Sverige till det utmärkande exemplet utan förhållandet mellan en av främst ekonomiska orsaker anpassad förmågebredd, och det beroende av andra som en sådan förmågebredd skapar. Sverige kan därför, genom sin solidaritetsförklaring, tydligt ses som ett praktexempel på hur detta förhållande påverkar en liten stat och dess marina förmågor i motsats till en stat med större geografiskt intresseområde och större ekonomiska förutsättningar.

Utifrån det identifierades ett antal indikatorer på vad Till menar utgör skillnaden mellan kategorierna, och dessa kunde sedan åsättas olika nivåer för att i sin tur kunna ställas mot den svenska marinen. Därigenom kunde den andra frågan angripas i och med att vi, mot bakgrund av inriktningar och redovisningar, kunde utläsa om den svenska marinen motsvarade de nivåer som fastslagits gälla för en post-modern sjömakts. Frågan om det fortfarande, efter den senaste pendelsvängningen i svensk säkerhetspolitisk inriktning, är rättvisande att exemplifiera den post-moderna sjömakten med Sverige gav flera aspekter på båda delar.

Sammantaget så ses Tills post-moderna rubricering kunna vara applicerbar på den svenska marinen, främst mot bakgrund av att nivåerna för det post-moderna sjömaktsbegreppet överlag stämde på den svenska marinen. Även om fokus nu skiftat från en mer expeditionär förmåga till en som i större utsträckning ska bära mot nationellt försvar, så ses inte de framtagna indikatorerna påverkas i bedömningen av kategoriseringens rimlighet. Däremot så kan flera av de bakomliggande förutsättningarna för indikatorernas nivåer ha förändrats, t.ex. i omfattningen av den egna förmågan i förhållande till det externa stöd den behöver för att kunna verka som avsett.

Undersökningen har också antytt att denna till synes nödvändiga anpassning som den post-moderna sjömakten gör ger större möjligheter men även större utmaningar. De förra ter sig relativt uppenbara, medan de senare främst ligger i att det stöd som solidaritetsförklaringen förväntar sig ska komma för att täcka upp de egna förmågeglappen också måste kunna tas emot på ett adekvat sätt. Exempel på sådana utmaningar är bl.a. hur ledning av de tillförda förmågorna samt logistikförsörjning ska ske inom ramen för en operation som ytterst syftar till att hävda svensk suveränitet. Det är med andra ord inte givet att en dylik ansats löser alla problem för den post-moderna sjömakten i händelse av ett ökat hot eller en kris. Det kan därutöver skönjas en slags hierarkisk ordning mellan den moderna och den post-moderna staten, där den moderna har ett betydligt övertag på den post-moderna och därigenom, direkt eller indirekt, torde kunna påverka flera aspekter av den post-moderna sjömakts inriktning och utformning.

De identifierade indikatorerna på Tills post-moderna sjömakt, tillsammans med de här framtagna slutsatserna, skulle vidare kunna ses föreslå en tydlig separering av begreppet sjömakt och de eventuella stater som man väljer att rubricera som post-moderna. Bara utifrån det faktum att det i denna undersökning någorlunda metodiskt har fastställts att den post-moderna sjömakten har ett stort marint beroende av andra sjömakter, och att man endera av den anledningen eller andra väljer att hålla sig med en liten egen marin förmåga, så torde det innebära att sjömaktsbegreppet inte kan appliceras på en post-modern stat på samma sätt som på en modern stat. En post-modern stat kan således ifrågasättas överhuvudtaget som sjömakt om man inte knyter den till en allians eller andra militära samarbeten. Är det först när flera post-moderna sjömakter samverkar inom ramen för t.ex. geografiska eller systemrelaterade partnerskap¹²² – och per definition närmar sig den moderna sjömakts tillgång till en balanserad marin¹²³ – som de kan sägas utgöra en sjömakt?

Avslutningsvis så görs en kort reflektion kring undersökningens eventuella tillkortakommanden som kan påverka dessa slutsatser. Givet såväl ämnets som begreppens vida omfattning så finns det utan tvekan en likaledes omfattande mängd litteratur kring dem. I denna relativt lilla undersökning så har endast en bråkdel valts ut för att problemet skulle kunna angripas. Det finns därför en icke obetydlig risk att det finns annan litteratur och forskning som åtminstone kan ställa en del av slutsatserna mot väggen och avkräva dem ytterligare fördjupning. Det kan kanske tydligast exemplifieras med att undersökningen tagit avstamp i en av flera möjliga definitioner av sjömakt, och att det därmed kan finnas flera tolkningar av begreppet.

Vidare så är framställningen av den svenska marinen helt hämtad från officiella skrifter, vilket gör att den får anses visa en nyanserad bild av densamma. I valet av källmaterial till undersökningen så har dock intervjuer valts bort, just för att jämförelsen ska ske mer mot den bild av marinen som visas utåt än en, där eventuella egna intressen kan riskera att färga den. Det ger i sin tur en mindre bredd i materialet, vilket kan upplevas som en brist.

¹²² Ett exempel på ett sådant samarbete skulle kunna vara det nordiska försvarssamarbetet NORDEFECO.

¹²³ Till, *Seapower*, s.41.

Slutligen så har det, i enlighet med de inledningsvis redovisade avgränsningarna, inte behandlats några data med sekretessklassning. Det leder ofrånkomligen till att det endast är en avskalad och icke helt fullständig bild av den svenska marinen som görs, vars brister således är uppenbara. Undersökningen har dock, till stor del beroende på det som nu påtalats som möjliga brister, månat om att hålla en övergripande och heltäckande blick på problemet och dess ingående delar. För att uppnå det så har det på samma sätt månats om att noggrant klargöra och definiera de begrepp som analysen använder sig av och bygger på.

Efter dessa slutsatser och diskussioner kring arbetet, avrundas denna uppsats med några korta tankar om hur detta ämne och slutsatserna som här dragits skulle kunna vidareutvecklas i framtida forskning.

Under såväl arbetet med denna undersökning som under hela utbildningen som författaren genomgått så har behovet och vikten av olika försvarssamarbeten – och då främst för en post-modern marin som Sverige – framstått som mer och mer naturligt och nödvändigt. Så länge det finns en klyfta av den kaliber som idag mellan den moderna och den post-moderna statens intressen och inflytande, så bedöms behovet kvarstå i oförminskad omfattning. Någonstans mellan Groves globala-regionala och övriga sjömakter verkar denna klyfta finnas, och den kan ännu enklare hittas mellan Tills moderna och post-moderna stater. Frågan är om det mot den bakgrunden ändå finns en bättre indelning av världens mariner.

Mot bakgrund av slutsatsen rörande separeringen av sjömaktsbegreppet och Tills post-moderna marin, så kan även det förra ses vara i behov av en revidering. Är sjömakt fortfarande ett relevant begrepp att använda – i synnerhet som det ter sig endast applicerbart på stater som har karaktären av en supermakt?

Om det är så att sjömakt kan sägas vara ett begrepp som är fortsatt lämpligt och användbart på en småstat som Sverige – oaktat om man väljer att anamma den tolkning som gjorts här eller inte –, så ter sig utvecklingen under de perioder där de mest påtagliga förändringarna för den marina sfären vara av intresse att undersöka vidare. Finns det ett återkommande mönster i utvecklingen som kan sägas baseras på en sjömaktssyn? Kan detta mönster ses vara allmängiltigt för alla småstaters sjömakter eller varierar det beroende på något av de här föreslagna kriterierna för en sjömakt?

Med det lämnas så denna undersökning till framtida kontemplation med en ärlig förhoppning om att den tillfört något användbart för någon. De inledande orden av Henry Ford kan få tjäna som en slags sammanfattning av undersökningens röda tråd och en tänkvärd tes att, möjligen tillsammans med de här dragna slutsatserna, ha med sig i diskursen kring svensk säkerhetspolitik och marina strategi.

-oOo-

5. Litteratur och referensförteckning

Litteratur

Bryman, Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder* (Oxford, Liber, ISBN 978-91-47-06402-1, 2001)

Gray, Colin S., *The Leverage of Sea Power – The Strategic Advantages of Navies in War* (New York, Free Press, ISBN 0-02-912661-4, 1992)

Grove, Eric, *The Future of Sea Power* (London, Routledge, ISBN 0-412-00482-9, 1990)

Jackson, Robert & Sørensen, Georg, *Introduction to International Relations* (New York, Oxford University Press, ISBN 0-19-878196-2, 1999)

Lindsjö, Ronny, *Marinhistoria* (Värnamo, Fälth's Tryckeri, ISBN 91-970670-6-7, 1993)

NATO, AAP-06, *NATO Glossary of Terms and Definitions (English and French)*, Edition 2012 Version 2

Petersson, Olof, *Metaforernas makt* (Helsingborg, Carlssons bokförlag, ISBN 91 7798 115 4, 1987)

Tangredi, Sam J., *Sea Power: Theory and Practice* (ur Baylis, John et al, *Strategy in the Contemporary World*, Oxford, ISBN 0-19-878273-X, 2002, s.113-136.)

Till, Geoffrey, *Seapower – A Guide for the Twenty-First Century*, 3.uppl. (New York, Routledge, ISBN 978—0-415-62262, 2013).

Wedin, Lars, *En maritim strategi för Sverige* (ur Kungl Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift, Nr 5/2008)

Werner, Christopher, *Sjömakt*, Andra upplagan, första tryckningen (Försvvarshögskolan, ISBN 978-91-89683-23-5, 2010)

Widén, Jerker & Ångström, Jan, *Militärteorins grunder* (Stockholm, Försvarsmakten, M7740-774023, 2005)

Rapporter, artiklar, andra källor

Cecchine, Gary et al, "The U.S. Military Response to the 2010 Haiti Earthquake" (RAND-rapport, ISBN 978-0-8330-8075-2, 2013), http://www.rand.org/pubs/research_reports/RR304.html, senast nedladdad 2014-03-13.

Dagens Nyheter, "Ewa Stenberg, Konstigt om det inte påverkar försvarspolitiken", <http://www.dn.se/nyheter/sverige/ewa-stenberg-konstigt-om-det-inte-paverkar-forsvars-politiken/>, 2014-03-02, senast nedladdad 2014-04-07.

Dempsey, Judy, "NATO After Rasmussen and the U.S. Pivot to Asia", <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=54124>, 2014-01-09, senast nedladdad 2014-03-12.

Försvarsmakten, *Doktrin för marina operationer (DMarinO 2005)* (Stockholm, Försvarsmakten, M7740-774021, 2005)

Försvarsmaktens Strategiska Inriktning 2012 (FM SI 2012), Del 1: Grunder och ÖB Beslut i Stort (HKV skr 23 100:60578, 2012-06-29).

Försvarsmaktens Utvecklingsplan (FMUP 2014), HKV 23 320:52821, 2013-02-28.

Försvarsmaktens Årsredovisning 2013, FM 2013-1839:3, 2014-02-17.

Marinens Utvecklingsplan 2013, HKV 01 600:60926, 2012-06-26.

Marinens utvecklingsplan 2014, HKV 01 600:58673, 2013-06-17.

Riksrevisionen, *Bemanningen av marinens och flygvapnets stående insatsförband* (Riksrevisionen, RiR 2012:18, ISBN978-71-7086-296-0, 2012-11-12)

Riksrevisionen, *Försvaret – en utmaning för staten* (Stockholm, Riksrevisionen, RiR 2014:8, ISBN 978-91-7086-340-0, 2014-03-21)

Riksrevisionen, *Försvarsmaktens förmåga till uthålliga insatser* (Stockholm, Riksrevisionen, RiR 2013:22, ISBN 978 91 7086 331 8, 2013-12-09)

Svenska Dagbladet, *Krisen i Ukraina – Detta har hänt*, <http://www.svt.se/nyheter/varlden/protesterna-i-ukraina-detta-har-hant>, 2014-03-03, senast nedladdad 2014-04-07.

Sydsvenskan, *Olle Lönnaeus om Ukraina: ”Därför påverkar Rysslands aggression vår säkerhet”*, <http://www.sydsvenskan.se/sverige/olle-lonnaeus-om-ukraina-darfor-paverkar-rysslands-aggression-var-sakerhet/>, 2014-03-03, senast nedladdad 2014-04-07.

Valasek, Tomas, *Surviving Austerity - The case for a new approach to EU military collaboration* (London, CER, ISBN 978 1 901229 98 1, April 2011)

Offentligt tryck

Regeringens proposition 2008/09:140, *Ett användbart försvar* (Stockholm, 2009-03-19)

Elektroniska källor

Försvarsmaktens Organisation, <http://www.forsvarsmakten.se/sv/organisation/>, senast nedladdad 2014-04-08.

FN:s definition av Least Developed Countries, http://www.un.org/en/development/desa/policy/cdp/ldc/ldc_criteria.shtml, senast nedladdad 2014-02-22.

FN-förbundets begreppsförklaring, <http://www.fn.se/fn-info/vad-gor-fn/fred-sakerhet-och-nedrustning/skyldighet-att-skydda/ordforklaringar/>, senast nedladdad 2014-04-01.

Förordning (2002:375) om Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet, utfärdad 2002-05-23, ändrad t.o.m. SFS 2006:195, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Forordning-2002375-om-Forsv_sfs-2002-375/, senast nedladdad 2014-04-01.

Glosbe latinsk-svensk ordbok online, <http://sv.glosbe.com/la/sv/post>, senast nedladdad 2014-03-14.

”Marinens utveckling” (folder hämtad från http://blogg.forsvarsmakten.se/marinbloggen/files/2013/12/folder_marinens_utveckling2013.pdf, senast nedladdad 2014-05-07),

Naval Postgraduate School, Littoral Operations Center, http://www.nps.edu/Academics/Schools/GSOIS/Departments/DA/LOC/LOC_About.html, senast nedladdad 2014-03-28.

Naval Postgraduate School, <http://www.defensemmedianetwork.com/stories/littoral-operations-center-workshops-examine-littoral-operations/>, senast nedladdad 2014-03-28.

Prefix.nu, <http://www.prefix.nu/>, senast nedladdad 2014-03-23.

Regeringens ekonomiska statistik, <http://www.regeringen.se/content/1/c6/05/35/69/7ec83d6a.pdf>, senast nedladdad 2014-04-07.

Riksrevisionens slutrapport rörande Försvarets förmåga, <http://www.riksrevisionen.se/GRANSKNINGAR/Planering-och-uppfoljning/Pagaende-granskningar/Pagaende-granskningar/Inledd-granskning-Forsvarets-formaga-slutrapport/>, senast nedladdad 2014-03-01.

Statistiska Centralbyråns statistik över inflation i Sverige 1831-2013, http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Priser-och-konsumtion/Konsumentprisindex/Konsumentprisindex-KPI/33772/33779/Konsumentprisindex-KPI/33831/, senast nedladdad 2014-04-07.

Status of the Navy, http://www.navy.mil/navydata/nav_legacy.asp?id=146, senast nedladdad 2014-03-13.

Svenska Akademiens Ordlista för ordet ”modern”, http://www.svenskaakademien.se/svenska_spraket/svenska_akademiens_ordlista/saol_pa_natet/ordlista, senast nedladdad 2014-03-14.

United Nations Conventions on the Law of the Sea (UNCLOS) of 10 December 1982, http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/UNCLOS-TOC.htm, senast nedladdad 2014-03-24.